

Alma Vinje

YHTEISKUNNALLISET TEEMAT SUOMENKIELISESSÄ TIETOKIRJALLISUUDESSA

Analyysi vuonna 2019 ja 2020 julkaistusta
suomenkielisestä tietokirjallisuudesta

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Kesäkuu 2021

TIIVISTELMÄ

Alma Vinje: YHTEISKUNNALLISET TEEMAT SUOMENKIELISESSÄ TIETOKIRJALLISUUDESSA
Analyysi vuonna 2019 ja 2020 julkaistusta suomenkielisestä tietokirjallisuudesta
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen tutkimusohjelma, valtio-oppi
Kesäkuu 2021

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa, millaista suomenkielistä yhteiskunnallista tietokirjallisuutta kaupalliset kustantamot ovat Suomessa vuosina 2019 ja 2020 julkaisseet. Tutkimus kartoitti tutkimusaineistoon valikoituneiden tietokirjojen aiheita sekä niiden kirjoittajakuntaa. Tutkimuksessa selvitettiin, missä määrin eri alojen toimijat ja eri sukupuolet olivat edustettuina kirjoittajakunnassa. Lisäksi selvitettiin käänöskirjallisuuden osuutta sekä tutkimukseen valikoituneiden kustantamoiden esiintyvyyttä tutkimusaineistossa. Tietokirjallisuus voidaan määritellä ja sitä voidaan luokitella useilla eri tavoilla. Kirja-alan toimijoiden välillä oli suuria eroja niiden tavoissa luokitella tietokirjallisuutta. Tämän tutkimuksen yksi keskeinen pyrkimys oli luoda määritelmä yhteiskunnalliselle tietokirjallisuudelle.

Tutkimusaineisto kerättiin yhdentoista kustantamon vuosina 2019 ja 2020 julkaisemista suomenkielisistä tietokirjoista. Kirjat valikoitiin käyttäen tutkimusta varten kehitettyä kriteeristöä, jonka tehtävänä oli määritellä yhteiskunnallinen tietokirjallisuus. Aineistoon valikoitui 260 kirjaa. Valikoidut kirjat luokiteltiin kolmeen kymmeneen kolmeen eri aihekategoriaan aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmää käyttäen. Kirjoittajakunta luokiteltiin toimenkuvan perusteella viiteen luokkaan. Aineiston tutkimiseen käytettiin tilastollista analyysia.

Tutkimuksen perusteella voidaan päätellä, että eri kustantamot profiloituvat eri tavalla suhteessa yhteiskunnalliseen tietokirjallisuuteen. Myös eri aihekategorioiden esiintyvyydessä aineistossa oli merkittäviä eroja. Sukupuolet olivat aineistossa eri tavoin edustettuna mieskirjoittajien muodostaessa kirjoittajakunnan enemmistön. Sukupuolet myös poikkesivat toisistaan, kun tarkasteltiin aihevalintoja ja toimenkuvaa. Tutkija ja yliopisto-opettaja oli yleisin kirjoittajan toimenkuva ja heidän osuutensa oli erityisen suuri tiedekustantamoiden sisällä.

Avainsanat: tietokirjallisuus, yhteiskunta, kirjallisuus, kustantamot

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1. Johdanto.....	1
1.1. Tietokirjallisuuden lukeminen ja julkaiseminen Suomessa	1
2. Tutkimuksen tausta, kysymykset ja keskeiset käsitteet	3
2.1. Tutkimuskysymykset	3
2.2. Mitä on tietokirjallisuus	4
2.3. Yhteiskunnallinen tietokirja	6
3. Aineisto ja menetelmät	8
3.1. Aineiston keruu ja tutkimusmenetelmä.....	8
3.2. Ensimmäinen vaihe – yhteiskunnallinen tietokirja vai ei	9
3.3. Toinen vaihe – aineistoon valikoitujen kirjojen luokittelu ja tilastointi	11
4. Kustantamot ja yhteiskunnallisen tietokirjallisuuden aiheet.....	12
4.1. Kustantamot ja niiden esiintyvyys aineistossa.....	12
4.2. Julkaistujen tietokirjojen aiheet.....	13
4.3. Eniten ja vähiten julkaistut aiheet	16
4.4. Naiset, presidentit ja muita aihealueiden sisällä korostuneita teemoja.....	18
4.5. Käännettyjen tietokirjojen osuus kustannetusta kirjallisuudesta	19
5. Yhteiskunta-aiheisen tietokirjan kirjoittaja.....	20
5.1. Yhteiskunnallisen tietokirjailijan päätoiminen ala.....	20
5.2. Miehet ja naiset yhteiskunnallisen tietokirjallisuuden kirjoittajina	23
6. Johtopäätökset	27

1. JOHDANTO

Noin kahdeksankymmentä prosenttia Suomessa vuosittain julkaistusta kirjallisuudesta on tietokirjallisuutta (Hiidenmaa 2017a, 9). Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa, millaista yhteiskunta-aiheista tietokirjallisuutta Suomessa julkaistaan suurten ja keskisuurten kustantamoiden toimesta. Tutkielmassa tarkastellaan yhdentoista kustantamon vuosina 2019 ja 2020 julkaisemaa suomenkielistä tietokirjallisuutta. Tutkielmassa selvitetään, kuinka suuri osuus julkaistusta tietokirjallisuudesta täyttää yhteiskunnallisuuden kriteerit sellaisina, kuin tutkielmassa ne määritellään. Tutkielma kartoittaa, mistä aiheista yhteiskunnallista tietokirjallisuutta kirjoitetaan ja millainen kirjoittajakunta tuottaa yhteiskunnallista kirjallisuutta eli miltä aloilta toimijat ovat, ja missä määrin eri sukupuolet ovat edustettuina kirjoittajakunnassa yleisesti sekä eri kustantamoissa.

Vaikka tietokirjoja julkaistaan Suomessa paljon, niitä on tutkittu vähän (Mäntynen 2019, 5354). Tämä kandidaatintutkielma täydentää aiheesta tehtyä tutkimusta yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Yleispäteviä kriteereitä yhteiskunta-aiheiselle tietokirjallisuudelle ei ole olemassa, vaan kirjastot, kustantamot ja muut kirjoja kuvailevat ja tilastoivat tahot käyttävät omia – usein tarkemmin määrittelemättömiä – luokittelujaan kirjojen jaotteluun. Tästä syystä eräs tutkielman pyrkimys on, paitsi kartoittaa yhteiskunnallista kirjallisuutta, myös määritellä, millainen tietokirjallisuus voidaan nähdä yhteiskunnallisena. Tätä ennen on kuitenkin perusteltua tarkastella, mitä nykyiset tilastot kertovat tietokirjallisuuden ja yhteiskunta-aiheisen tietokirjallisuuden julkaisemisesta ja lukemisesta Suomessa.

1.1. Tietokirjallisuuden lukeminen ja julkaiseminen Suomessa

Kirjallisuudella on ollut suuri merkitys suomalaiselle yhteiskunnalle, koulutukselle ja sivistykselle (Pietiäinen 2014, 36). Julkaistujen nimikkeiden määrä on suuri suhteutettuna kansakunnan kokoon (Ekholm & Repo 2010, 30). Suomessa julkaistaan vuosittain kaikkiaan noin 10 000 kirjaa (Kansalliskirjasto 2021). Tähän määrään sisältyy myös merkittävä määrä vuosittain julkaistavaa suomenkielistä yhteiskunta-aiheista tietokirjallisuutta. Kansalliskirjaston tuorein Suomessa kustannettua kirjallisuutta luokittelevasta tilasto on vuodelta 2018. Tällöin Suomessa julkaistiin kaikkiaan 6042 tietokirjaa, joista 4566 oli suomenkielisiä. Suomenkielisestä tietokirjallisuudesta politiikkaa ja kansantaloutta käsitteli 207 kirjaa, sosiologiaa ja tilastotiedettä 127 ja oikeutta ja julkista hallintoa 264 kirjaa. Yhteensä julkaistiin 598 yhteiskuntatieteellisiin aloihin luokiteltavaa

suomenkielistä tietokirjaa. Vuonna 2017 vastaava luku oli 703 ja vuonna 2016 puolestaan 739. (Kansalliskirjasto 2021.)

Tietokirjoja myös ostetaan ja luetaan aktiivisesti. Esimerkiksi Suomi lukee - ja ostaa kirjoja - tutkimuksessa (2019) mitattiin lukuharrastuksen suosiota ja kysyttiin viimeksi ostettua kirjaa sekä viimeisen neljän viikon aikana luettuja kirjoja. Tutkimuksen mukaan 85 prosenttia vastaajista piti lukemisesta, 35 prosentilla viimeksi ostettu kirja oli tietokirja ja 14 prosenttia oli viimeisen neljän viikon aikana lukenut yhteiskunta-aiheista kirjaa. Luvut ovat samansuuntaisia kuin Tilastokeskuksen (2017) vapaa-aikatutkimuksessa, jonka mukaan 77 prosenttia väestöstä oli lukenut kirjan tiedonkeruuta edeltävän puolen vuoden aikana ja yli kymmenellä prosentilla tämä sisälsi yhteiskunnallista tai mielipidekirjallisuutta. Tilastokeskuksen kyselytutkimuksessa yhteiskunta on myös eniten suosiota kasvattaneiden kirja-aiheiden joukossa. (Tilastokeskus 2017.)

Kaikki tietokirjat eivät kuitenkaan saavuta suurta yleisönsuosiota. Usein sanotaan, että tietokirjojen kärki on kapea ja ”häntä” pitkä. Yhteen julkaisuvuoteen mahtuu muutamia valtavasti myyviä bestsellereitä, mutta iso osa tietokirjallisuudesta jää marginaaliin myyntimäärien jäädessä noin 300 kappaleeseen. (ks. Esim. Ekholm & Repo 2010, 20–21; Savon Sanomat 2019.) Pieni myyntimäärä ei kuitenkaan tee kirjasta merkityksetöntä. Tietokirjallisuuden- ja kirjoittamisen tutkimuksen professori Pirjo Hiidenmaa on todennut (2017a, 20):

”Tietokirjoille ei aina kannata odottaa suurinta mahdollista yleisöä. Jos kirja löytää oikeat lukijat, keskeiset avainvaikuttajat voivat riittää. Lasten kielenkehityksen viivästymistä käsittelevä kirja voi olla olennainen lastentarhanopettajille ja heidän kouluttajilleen. Tieto leviää luennoissa ja seminaareissa ja lopulta toiminnassa laajenevien vesirenkaiden tavoin.”

Tämä tutkielma nojaa Hiidenmaan ”laajenevien vesirenkaiden” ajatukseen siinä suhteessa, että se olettaa tietokirjallisuuden vaikuttavan vallitseviin yhteiskunnallisiin käsityksiimme sekä laajassa että pienessä mittakaavassa. Oletan kaupallisesti kustannetun yhteiskunnallisen tietokirjallisuuden myös käsittelevän niitä aihepiirejä, jotka kustantajat arvioivat olevan erityisen relevantteja, suosittuja tai yhteiskunnallisesti merkittäviä. Siksi kirjallisuuden aihepiirien tarkastelu voi omalta osaltaan antaa tietoa siitä, mitä aiheita pidetään tällä hetkellä erityisen merkittävinä. Kirjallisuus on lisäksi merkittävä väylä saada näkemyksensä ja asiantuntemuksensa esiin ja sen vuoksi myös

kirjoittajakunnan tutkiminen antaa mielenkiintoista tietoa siitä, millaiset kirjoittajat saavat näkemyksensä esille yhteiskunnallisen tietokirjallisuuden markkinoilla.

2. TUTKIMUKSEN TAUSTA, KYSYMYKSET JA KESKEISET KÄSITTEET

2.1. Tutkimuskysymykset

Tutkielman päämääränä on kartoittaa, millaista suomenkielistä yhteiskunnallista tietokirjallisuutta Suomessa on kaupallisten kustantajien toimesta julkaistu vuosina 2019 ja 2020. Tutkielmassa luokitellaan yhteiskunnallisessa tietokirjallisuudessa havaittuja aiheita ja kartoitetaan niiden esiintyvyyttä sekä tilastoidaan, mitä sukupuolta ja mitä pääsääntöistä toimialaa kirjoittajakunta edustaa. Lisäksi tutkielmassa tarkastellaan yhteiskunnallisen tietokirjallisuuden osuutta kunkin kustantamon julkaisemista tietokirjoista sekä käännöskirjallisuuden määrää. Tutkielman tavoite on saada yleiskuva yhteiskunnallisen tietokirjallisuuden aiheista ja kirjoittajista. Pyrin myös havainnoimaan aineiston sisällä ilmeneviä painotuksia ja yhteyksiä.

Tutkielman päätutkimuskysymys kuuluu: millaista suomenkielistä yhteiskunnallista tietokirjallisuutta Suomessa julkaistaan? Tätä pääkysymystä lähestytään seuraavien alakysymysten kautta.

1. Kuinka suuri osa tutkimukseen valikoituneiden kustantamoiden tuottamasta tietokirjallisuudesta on yhteiskunnallista tietokirjallisuutta?
2. Mistä aiheista yhteiskunnallista tietokirjallisuutta julkaistaan?
3. Mitä pääasiallista toimialaa kirjojen kirjoittajakunta edustaa?
4. Mitä sukupuolia aineistoon kirjojen kirjoittajakunta edustaa?
5. Kuinka suuri osa aineiston kirjallisuudesta on käännöskirjallisuutta ja eroaako käännöskirjallisuus aiheiltaan tai muilta tutkimuksessa mitatuilta ominaisuuksiltaan ei-käännetystä kirjallisuudesta?

Kaupalliset kustantajat tuottavat Suomessa vain kolmasosan tietokirjanimikkeistä, mutta kattavat arviolta noin 75 prosenttia tietokirjojen myynnistä (Pietiäinen 2014, 37). Kaupalliset kustantajat siis

tavoittavat eniten lukijoita, minkä vuoksi olen halunnut rajata tutkielmani tarkastelun niihin. Tutkielmaa varten on pyritty valikoimaan mahdollisimman kattavan otanta erilaisia kustantamoja. Mukana on kaunokirjallisuutta painottavia suorkustantamoja, tiedekustantamoja sekä useampi keskisuuri yleiskustantamo. Aineistosta on jätetty pois elämänviisauteen tai self-help - kirjallisuuteen, harrasteoppaisiin tai muuhun kuin yleiseen tietokirjallisuuteen keskittyvät kustantamot, koska niiden tuottama kirjallisuus ei tyypillisesti ole luonteeltaan yhteiskunnallista. Otanta käsittää kaikkiaan yksitoista kustantamoja: Gummerus, WSOY, Tammi, Otava, Gaudeamus, Vastapaino, Kosmos, Atena, Into, Like ja Nemo. Näiden kustantamoiden nimikkeistä oli tutkimuksen kannalta keskeistä erotella tietokirjat ja yhteiskunnalliset tietokirjat, jotka määrittelen seuraavissa alaluvuissa. Kaikkiaan tutkimukseen valikoitui 260 kirjaa.

Tutkielma on kartoittava aineistolähtöinen tutkimus, jonka väljä teoreettinen viitekehys perustuu sisällönanalyysin yksinkertaisimpaan järjestämisen muotoon eli aineiston luokitteluun (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105). Keskeistä sekundaariaineistoa tutkielmassa ovat *T niin kuin tietokirjallisuus* – kirja (Hiidenmaa 2017), *Tutkimuskohteena tietokirja – Pirjo Hiidenmaan juhla kirja* (Löytönen & Ruuska 2019) sekä *Kirja muuttuvassa tietoympäristössä* – teos (Inkinen, Löytönen & Rutanen 2014). Merkittäviä lähteitä ovat myös Kansalliskirjaston Julkaisu- ja kartuntatilastot, Kirjakauppaliiton ja Suomen kustannusyhdistyksen tuottamat tutkimukset ja tilastot, Tietokirjailijat Ry:n jäsenistölleen teettämät kyselyt sekä Tilastokeskukset tuottamat, lukemista käsittelevät tutkimukset.

2.2. Mitä on tietokirjallisuus

Tietokirjallisuudelle ei ole olemassa yhtä selkeää määritelmää. Joitakin erilaisia luokitteluperusteita, jotka kukin painottavat rajauksessaan jotakin tietokirjallisuuden aspektia, on mahdollista erottaa (Hiidenmaa 2017a, 10–13; Ruuska 2019, 7–9). Yksinkertaisin jako on määritellä tietokirjallisuus ”ei-kaunokirjallisuudeksi”, kuten tietokirjallisuuden englanninkielinen termi *non-fiction* antaa ymmärtää. Tällöin tietokirjallisuudeksi luetaan kaikki kirjallisuus, joka ei ole kaunokirjallisuutta. (Ruuska 2019, 7.) Muita luokitteluperusteita voivat olla teosten kirjallisuusluonne (tällöin keittokirjojen kaltaiset oppaat tai hakuteokset jätetään pois) tai empiirisen tiedon vaatimus (jolloin esimerkiksi horoskooppikirjat tai uskonnolliset teokset sivuutetaan mielipidekirjoina). Tässä tutkielmassa nojataan Tietokirjailijat ry:n määritelmään, johon viitataan useasti aihetta käsittelevässä kirjallisuudessa (ks. muun muassa Ruuska 2019, 8; Mäntynen 2019, 55).

Tietokirjailijat ry:n (jatkossa Tietokirjailijayhdistys) määritelmän mukaan tietoteos ”perustuu julkisesti ja yleisesti hyväksytyyn tietoon ja pyrkii välittämään sitä lukijalle” (Tietokirjailijat ry, a). Sana tieto on tässä yhteydessä tulkittava väljästi. Kuten Hiidenmaa (2017b, 53–54) toteaa, merkittävin erottava tekijä kauno- ja tietokirjallisuuden välillä on se, että tietokirjallisuus viittaa *todellisuuteen suoraan* ja kaunokirjallisuus viittaa *todellisuuteen välillisesti*. Hiidenmaan (2017b) artikkeliin viitaten Ruuska (2019, 10) muistuttaa, että myös tietokirjoissa esitetään näkemyksiä, sillä tietokirjassa tosiasiat asetetaan osaksi jotakin laajempaa asiayhteyttä tai kokonaisuutta, joka on väistämättä kirjailijan subjektiivisesti valitsema. Näin ollen Ruuskan mukaan (2019, 10):

Ainoa ehdoton kriteeri [tietokirjalle] on se, että tietokirjassa jaetaan tietoa.

Muistelmatkin sisältävät paljon tietoa – tosin usein värittyneestä ja rajoittuneestakin – muistelijan näkökulmasta.

Myös Tietokirjailijayhdistyksen laatima tarkempi luokittelu mukailee tätä ajatusta hyväksyen myös esseet, muistelmat ja mielipideteokset osaksi tietokirjallisuutta. Olennaisena korostuu siis tietokirjallisuuden todellisuutta suoraan käsittelevä luonne, ei sen absoluuttinen totuudellisuus. Tietokirjailijayhdistys lajittelee tietokirjat seitsemään luokkaan, joita ovat 1. tutkimuskirjallisuus (esimerkiksi väitöskirjat, monografiat ja tutkimusraportit), 2. hakuteokset (esimerkiksi sanakirjat ja kalenterit), 3. oppaat, 4. oppimateriaalit, 5. yleinen tietokirjallisuus, 6. lasten ja nuorten tietokirjallisuus sekä 7. mielipidekirjallisuus (sisältäen esseet, muistelmat ja mielipideteokset) (Tietokirjailijat ry, b). Oppimateriaaleiksi on tässä tutkimuksessa luokiteltu peruskoulun ja toisen asteen oppimateriaaleiksi tarkoitettu kirjallisuus. Edellä mainituista luokista tutkimukseni aineisto keskittyy *yleiseen suomenkieliseen tietokirjallisuuteen*. Tämä pitää sisällään tietokirjailijayhdistyksen tekemän jaottelun mukaan muun muassa tietokirjat, tiedekirjat, historiateokset, luontokirjat, matkakirjat (pois lukien matkaoppaat, jotka ovat oppaita), elämäkerrat, taidekirjat, kuvateokset, reportaasit ja e-kirjat (Ibid).

Tietokirjailijayhdistyksen luokittelu valikoitui tutkimukseni luokitteluperusteeksi useasta syystä. Sen lisäksi, että järjestön laatimaan luokitteluun nojattiin usein alan aihekirjallisuudessa, luokittelu soveltui hyvin myös käytettyyn tutkimusmenetelmään. Tutkimuksen aineisto on valikoitu pääosin kirjan takakannen tekstin perusteella¹. Tällaisella aineistonkeruumenetelmällä on vaikea arvioida esimerkiksi teosten kirjallisuusluonnetta tai niiden sisältämän tiedon luotettavuutta, etenkin

¹ Kustantamoille tekemäni soittokierroksen perusteella kirjan takakannen teksti laaditaan yhdessä kirjailijan kanssa siten, että kustantamolla on päävastuu takakannen tekstin sisällöstä.

aineiston kattaessa 260 kirjaa. Tietokirjailijayhdistyksen luokittelu mukaili hyvin kirjamarkkinoilla todellisuudessa esiintyviä teostyyppisiä ja tarjosi selkeät perusteet aineiston rajaamiselle. Se auttoi myös fokuoimaan tutkielmaa. Oppimateriaalit, lastenkirjallisuus ja oppaat erottuvat selkeästi omaksi lajikseen yleisestä tietokirjallisuudesta, eikä niitä siksi mielestäni olisi ollut luontevaa käsitellä rinnakkain.

Kirjojen sisältämän tiedon luotettavuuden arviointi ei tämän tutkielman puitteissa ole mahdollista eikä myöskään perusteltua. Lähtöoletukseni on, että kirjan lukeminen edellyttää lukijan osalta avoimuutta tekijän tuottamaa (subjektiivistakin) tietoa ja sen yhteydessä esitettyjä näkökulmia tai rajoituksia kohtaan. Yllä mainittujen syiden perusteella mielipidekirjallisuus niputettiin tässä tutkimuksessa osaksi yleistä tietokirjallisuutta. Mielipidekirjallisuuden ja yleisen tietokirjallisuuden erottelun vaikeus nousi esille myös alan aihekirjallisuudessa. Tutkielman aineistossa on mukana esimerkiksi Vastapainon (2019) julkaisema Stuart Hallin ’’Mitä on tekeillä? — Esseitä vallasta, uusliberalismista ja monikulttuurisuudesta’’. Kirjan toinen toimittaja, Olli Löytty, kirjoitti kyseisen teoksen genren määrittelyn vaikeudesta. Pohdittuaan vaihtoehtoina ’artikkelia’, ’tutkielmaa’, ’tekstiä’ ja ’kirjoituksia’, kirjan toimittajat päätyivät esseeseen siitä huolimatta, että tekstit olivat tutkijan kirjoittamia, niissä puhuttiin tutkimuksista ja niitä saattoi Löytyn mukaan mainiosti käyttää tutkimusten lähteinä (Löytty 2019, 87–88). Tämänkaltaisten teosten asettaminen johonkin genreen oli vaikeaa eikä niiden poissulkeminen tutkielman aineistosta mielestäni ollut perusteltua.

2.3. Yhteiskunnallinen tietokirja

Kirjojen luokittelu yhteiskunnalliseen ja ei-yhteiskunnalliseen kirjallisuuteen on tutkielman merkittävin, ja kirjallisuudentutkimuksen kannalta varmastikin helpoimmin kyseenalaistettavissa oleva, raja. Väljästi tarkasteltuna kaikki kirjallisuus on jossain määrin yhteiskunnallista; kaikki kirjallisuus tuotetaan jollekin yhteisölle, yhteiskunnan tarjoamien rakenteiden puitteissa, jonkin yhteisön tai yhteiskunnan käyttämiä diskursseja hyödyntäen. Aineiston rajaamisessa sovelletut yhteiskunnallisuuden kriteerit eivät siis ole tyhjentäviä tai ehdottomia. Rajaaminen ja rajauksessa käytetyt kriteerit ovat kuitenkin tärkeä osa tutkielman tutkimustehtävää. Kriteerit on pyritty rajaamaan mahdollisimman käytännöllisiksi ja intuitiivisesti ymmärrettäviksi. Määrittelyssä on huomioitu kirja-alalla sekä kirjastoissa käytetyt luokittelut. Kirjastot ja (verkko)kirjakaupat usein luokittelevat joitakin teoksia yhteiskunta-aiheisiksi. Määrittelyä tehdessäni olen tarkastellut

yhteiskunta-aiheisiksi luokiteltujen kirjojen eri piirteitä ja yrittänyt hahmotella niissä toistuvia kirjatyyppejä.

Tutkielmassa ei käytetä suoraan kustantamoiden tai kirjastojen omia luokituksia sen vuoksi, että vaihtelu eri luokittelujen välillä on suurta, eri luokittelutyylit ovat yhteismitattomia keskenään ja kirjaston käyttämä virallinen luokittelujärjestelmä on vaikeasti yhteensovitettavissa tutkimuksen menetelmän kanssa. Kriteerini tietokirjan yhteiskunnallisuudesta rakentuvat muutaman keskeisen ajatuksen varaan. Ensisijaisilla kriteereillä tarkasteluun on otettu ne teokset, jotka käsittelevät suoraan tärkeitä yhteiskunnallisia instituutiota ja päätöksentekoprosesseja sekä näiden sisällä toimivia vaikutusvaltaisia henkilöitä (kriteerit 1 ja 2). Henkilöt on luokiteltu omaksi kohdakseen, koska elämäkerrat ovat – kuten luvussa 2 kerrottiin – suosituimpia kirja-aiheita, ja katsoin tarpeelliseksi eritellä, millä perusteella elämäkerrat, muistelmat ja henkilökohtainen mielipidekirjallisuus on hyväksytty aineistoon.

Toinen kriteeri liittyy poliittisiin aatteisiin ja ideologioihin sekä yhteiskuntafilosofiaan. Nämä erottuivat omaksi kategoriakseen, sillä ne eivät välttämättä suoraan käsitelleet yhteiskunnallisia instituutioita, yhteiskunnallista päätöksentekoa tai sen keskeisiä henkilöitä, mutta kommentoivat silti selkeästi yhteiskuntaa. Niitä käsittelevät, esimerkiksi niiden puolesta tai vastaan puhuvat teokset, luokiteltiin siksi yhteiskunnallisiksi (Kriteeri 3). Lopulta väljempänä kriteerinä on otettu huomioon muu yleinen tietokirjallisuus, mikäli tällä on selvästi yhteiskunnallinen tulokulma aiheeseensa (Kriteeri 4). Yhteiskunnallisen tietokirjan kriteerit ovat:

1. Kirja käsittelee yhteiskunnan *keskeisiä instituutioita* tai *poliittisia päätöksentekoprosesseja* tai muita *keskeisiä viranomaisia* yleisellä tasolla tai aihepiirinsä näkökulmasta.
2. Kirja on *merkittävässä yhteiskunnallisessa julkisessa tai hallinnollisessa* asemassa toimineen henkilön kirjoittama, kyseistä toimenkuvaa käsittelevä kirja tai edellä mainitut kriteerit täyttävä, ulkopuolisen kirjoittama *teos tällaisesta henkilöstä*. Esimerkiksi poliitikot ja viranhaltijat.
3. Kirja käsittelee, esimerkiksi puolustaa tai vastustaa, jotain *poliittista ideologiaa* tai *aatesuuntaa* tai teoksen aiheena on *poliittinen filosofia/yhteiskuntafilosofia*.
4. Muita aiheita käsittelevät tietokirjat, jotka käsittelevät aihettaan myös *yhteiskunnallisesta tai yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta*. Kriteeri täyttyy, mikäli kirjan yhtenä aiheena tai näkökulmana on esimerkiksi a) *politiikka, hallinto, yhteiskunta tai poliittiset päätöksentekoprosessit* b) *kansainväliset poliittiset suhteet* c) *kansantalous tai taloustiede* d)

lainsäädäntö tai oikeustiede e) tiedotusvälineet f) vallitsevat yhteiskunnalliset arvot tai normit.

Neljättä kriteeriä on syytä perustella ja avata. Kustantamot ja kirjastot harvoin lukevat pääasiallisesti esimerkiksi tekniikkaa, luonnontieteitä tai taidetta käsittelevän tietokirjallisuuden yhteiskunnalliseksi. Kuitenkin esimerkiksi taideaiheisessa tietokirjallisuudessa oli paljon teoksia, jotka takakannen tai sisällysluettelon perusteella yksiselitteisesti käsittelevät yhteiskuntaa ja jopa markkinoivat itseään sillä perusteella. Halusin huomioida myös tällaisen tietokirjallisuuden välttyäkseni tekemästä virhetulkintaa, että esimerkiksi taidetta ei kirjoissa käsiteltäisi yhteiskunnallisista näkökulmista, sillä tämä ei aineistonkeruunkaan perusteella pitänyt yksinkertaisesti paikkaansa. Havaitsin aineistoa kerätessäni, että taiteen lisäksi varsinkin historia-, filosofia-, sukupuoli- ja luontoaiheiset kirjat limittyivät yhteiskunnallisiin teemoihin. Avaan tutkimusmenetelmää ja luokittelua käsittelevässä seuraavassa luvussa tarkemmin, kuinka yllä listattua kriteeristöä sovelletaan aineistoon. Pohdin tutkielman lopussa myös määritelmän vahvuuksia ja heikkouksia aineiston luokittelun kannalta.

3. Aineisto ja menetelmät

3.1. Aineiston keruu ja tutkimusmenetelmä

Tutkielman tutkimusmenetelmänä toimii aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Aineistolähtöisyys tarkoittaa tässä tutkielmassa sitä, että kirjojen luokitteluun ei olla käytetty ennestään olemassa olevaa teoriaa, vaan aineiston järjestely perustuu kirjoissa itsessään esiintyviin käsitteisiin sekä niitä julkaisevien tahojen käyttämiin luokitteluihin (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 108).

Tutkimusmenetelmä perustuu yksinkertaisimpaan aineiston järjestämisen muotoon eli luokitteluun. Tässä menetelmässä aineisto luokitellaan sen sisällä esiintyvien toistuvien käsitteiden perusteella ja näiden luokkien esiintyminen aineistossa lasketaan ja taulukoidaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105). Tutkimuksen luokitteluprosessi on kaksivaiheinen: ensimmäisessä vaiheessa tutkimuskohde on jaoteltu yhteiskunnalliseen ja ei-yhteiskunnalliseen tietokirjallisuuteen, jonka perusteella muodostettiin 260 yhteiskunnallista tietokirjasta koostuva tutkimusaineisto. Toisessa vaiheessa tutkimusaineisto on luokiteltu kirja-aiheiksi, joiden esiintyvyys lasketaan. Esitän seuraavaksi, miten tällaisia käsitteitä on tutkimusaineistosta havainnoitu ja kuinka luokittelu on käytännössä toteutettu. Ensin kuitenkin muutama huomio kirjojen luokittelusta yleisesti.

Eräs kiinnostava havainto, joka ilmeni luokittelua tehdessäni, koski eri toimijoiden luokitteluissa ilmenevää suurta vaihtelua. Kuten edellisessä luvussa käy ilmi, kansalliskirjasto erotti omiksi kategorioikseen politiikan ja kansantalouden, sosiologian ja tilastotieteen sekä oikeuden ja julkisen hallinnon. Tämä eroaa kustantamoiden tekemistä jaotteluista, jotka eivät välttämättä luokittele tietokirjallisuutta lainkaan alakategorioiksi tai luokittelivat ne eri tavalla kuin kansalliskirjasto. Yleisiä kustantamoiden käyttämiä kategorioita ovat yhteiskunta, politiikka tai politiikka ja yhteiskunta, ja tämä kategoria on usein joko erotettu taloudesta tai taloudelle ei ollut varattu omaa kategoriaa. Poikkeuksena on Into kustannus, jolla talous, politiikka ja yhteiskunta muodostavat kaikki omat, erilliset kategoriansa.

Sosiologialle, oikeudelle ja julkiselle hallinnolle oli harvoin varattu omia erillisiä kategorioitaan. Toisaalta jotkin hyvin yhteiskunnallisesti profiloituneet tiedekustantamot saattoivat tehdä kansalliskirjastoa tarkempaa kategorisointia. Esimerkiksi Vastapainolla on kategoriat media ja journalismi, sosiaalipolitiikka, sosiaalityö, sosiaalipsykologia, sosiologia, sukupuolentutkimus, talous sekä yhteiskunta. Lisäksi muut kirja-alan tahot, kuten kirjakaupat ja äänikirjapalvelut, kuten Bookbeat, saattoivat tehdä kustantamosta poikkeavia luokitteluja ja luokitella yhteiskunta-aiheiseksi kirjoja, joita kustantaja ei luokittele yhteiskunnalliseksi. Suuri vaihtelu osoittaa, kuinka subjektiivista ja vaihtelevaa kirjojen luokittelu ja kategorisointi on jopa alan toimijoiden kesken.

3.2. Ensimmäinen vaihe – yhteiskunnallinen tietokirja vai ei

Tutkielman aineisto on kerätty tutkimusotantaan valikoituneiden kustantamoiden verkkokaupoista sekä niiden julkaisemista kirjakatalogeista, mikäli nämä ovat olleet saatavilla internetissä. Varmistin kustantamoilta puhelimitse, että kaikki olemassa oleva aineisto on ollut saatavilla näistä lähteistä. Kaikki sivustoilla sekä saatavissa olevissa katalogeissa havaitut kirjat ovat olleet tarkastelussa mukana, pois lukien aiemmin ilmestyneiden kirjojen uusintapainokset, koska halusin tarkastella vuosina 2019 ja 2020 ilmestynyttä kirjallisuutta. Kirjat on luokiteltu pääsääntöisesti kirjan nimen ja takakannen tekstin perusteella. Tämän päätöksen taustalla on kaksi oletamaa: oletin, että kustantamot pyrkivät kirjan nimessä ja takakannen tekstissä markkinoimaan kirjan sisältöä ja mikäli yhteiskunnallisuus on teoksessa keskeisessä asemassa, oletin tämän todennäköisesti ilmenevän kirjan nimessä tai takakannessa.

Lähes aina näin olikin. Tyypillinen aineistoon valikoitunut kirja oli kirja, jonka nimessä esiintyy sana yhteiskunta, politiikka, talous, media, oikeus tai kirjan nimessä mainittiin suoraan ideologian, yhteiskunnallisen instituution tai yhteiskunnallisen vaikuttajan nimi. Toinen tyypillinen aineistoon valikoitunut teostyyppi oli kirja, joka kertoi takakannessa käsittelevänsä aihettaan yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Esimerkiksi useissa aineistoon valikoiduissa historia-aiheisissa teoksissa, joita oli aineistossa paljon, yhteiskunnallisuus tai taloushistoriallinen näkökulma mainittiin takakannessa kirjan sisältöpainotuksena. Takakannessa markkinoitu yhteiskunnallisuus toi aineistoon muutamia yllättäviä teoksia, kuten Marissa Mehrin *Burleskikirjan* (Kosmos 2020), joka takakannen mukaan käsitteli ”burleskin yhteiskunnallista ja poliittista potentiaalia aina kehopositiivisuudesta ilmastonmuutokseen”.

Aineiston luokittelussa vaikeuksia tuottivat niin sanotut rajapintaan asettuvat teokset. Niille oli tyypillistä, että takakannessa mainittiin esimerkiksi jokin kriteereissä 1–4 listaamani käsite, sen synonyymi tai siihen liittyvä aihepiiri, mutta asian rooli itse teoksessa jäi epäselväksi. Sovelsin rajatapauksiin kahta menetelmää: ensin tarkastin kirjan sisällysluettelon, valikoiden mukaan kirjat, joiden sisällys ilmensi *selvästi* jotakin neljästä kriteeristä ja sitten tarkistin kustantajan kirjalle antaman luokituksen ja hyväksyin kirjan yhteiskunnalliseksi, mikäli kustantamokin teki niin. Näin tarkastettiin esimerkiksi Sami Itanin ja Janne Tienarin *Huipulle uusin eväin* (Otava 2020), jonka takakansi puhui suomalaisen urheilun ”uudesta visiosta”, alan johtamisopeista sekä mainitsi muiden alojen toimijoiden pääsevän kirjassa ääneen. Lopulta kirja luokiteltiin mukaan aineistoon, koska siinä olivat luvut ”Urheilu ja globaali talous”, ”Huippu-urheilu on yhteiskunnallisesti tärkeää” sekä ”Urheilun institutionaalinen himmeli”. Yleensä rajatapauksissa esiintyvät viittaukset olivat tätä selkeämpiä. Edellinen esimerkki kuitenkin osoittaa hyvin pelkkään kirjan takakannen tarkasteluun liittyvät puutteet.

Kertyneestä aineistosta noin viisi prosenttia asettuu rajatapaukseksi ja myös aineiston ulkopuolelle jää teoksia, jotka voidaan nähdä rajatapauksina. Joidenkin teosten luokittelua vaikeutti se, että niissä ei esimerkiksi ollut nimetty lukuja tai lukujen otsikot eivät ilmentäneet selkeästi niiden sisältöä. Kustantamoiden välillä on tässä suhteessa eroja. Tiedekustantamot, kuten Gaudeamus ja Vastapaino, ovat yleisesti tarkkoja erittelemään kirjan sisältöjä sekä takakannessa että sisällysluettelossa. Kaupallisemmat kustantamot, kuten Kosmos, harjoittavat luovempaa ja samalla epämääräisempää nimeämistä ja takakansimarkkinointia. Etenkin historia-, filosofia- sekä sukupuoli-, seksuaalisuus- ja ihmissuhdeteemaiset teokset asettuvat usein rajatapauksiksi luokittelun suhteen. Lopullinen aineisto on siis – etenkin edellä mainittujen aiheiden osalta -

epätäydellinen, minkä pyrin huomioimaan näitä aiheita käsittelevissä analyysiosioissa. Selvärajaisemman yhteiskunta-, politiikka-, talous-, oikeus- ja media-aiheisen tietokirjallisuuden osalta aineisto on kuitenkin edustava.

3.3. Toinen vaihe – aineistoon valikoitujen kirjojen luokittelu ja tilastointi

Lopulliseen aineistoon valikoitui 260 kirjaa. Aineiston keruun yhteydessä jokaisesta kirjasta kirjattiin avainkäsitteitä eli käsitteitä, jotka erityisesti kategorisoivat kirjan aihepiirejä. Esimerkiksi Joseph E. Stiglitzin kirjan *Euro – Voiko Eurooppa selvitä hengissä yhteisestä valuutasta?* (Into 2020) avainkäsitteitä olivat euro, Eurooppa ja talous. Kun aineisto oli kerätty, muodostettiin kertyneiden avainkäsitteiden pohjalta lopulliset aihekategoriat. Joitakin kirjoista kerättyjä avainkäsitteitä yhdisteltiin yläluokiksi: esimerkiksi kirjallisuus, teatteri ja musiikki eivät itsessään muodostaneet mainittavan kokoisia kategorioita, joten ne niputettiin yhteen taiteeksi ja kulttuuriksi. Tiettyt spesifit aiheet kuitenkin esiintyivät niin säännöllisesti, että ne saivat oman kategorian. Esimerkiksi Venäjä ja Neuvostoliitto esiintyivät niin usein, että niistä muodostettiin oma aihekategoriansa.

Toiseen vaiheeseen kuului myös tilastointi, johon käytettiin SPSS-tilasto-ohjelmaa. Kaikista aineiston kirjoista koodattiin data-aineistoon kustantamo, ilmestymisvuosi, kirjoittajan tai kirjoittajien sukupuoli, kirjoittajan ensisijainen toimiala ja kirjan aihealue, joita oli maksimissaan kolme kirjaa kohden (tosin usein tätä vähemmän). Sukupuolelle oli ainoastaan kolme kategoriaa: mies, nainen ja mies- sekä naiskirjoittajia. Kirjoittajien ensisijaista toimialaa on tarkasteltu teoksen kannessa ensimmäisenä nimetyn kirjoittajan tai kirjan toimittajan mukaan, koska yleensä teoksen päätekijä mainitaan ensimmäisenä. Kirjoittajan ensisijainen toimiala on se toimiala, jolla kirjoittaja pääsääntöisesti toimii. Tässä tutkimuksessa päätoimiset alat ovat näiden tietojen sekä aineistosta tehtyjen havaintojen perusteella jaoteltu seuraaviin luokkiin: yliopisto-opetus sekä tutkimusala, julkaisu-, toimitus- ja viestintäala (eli tyypillisesti toimittajat), yhteiskunnallisessa, julkisessa tai hallinnollisessa asemassa toimivat henkilöt, kirjailijat sekä muu ala.

Seuraavassa analyysiosiossa tarkastellaan koodatusta aineistosta laskettuja ristiintaulukoita. Niissä tarkastellaan yllä mainittujen muuttujien jakautumista sekä muuttujien suhdetta toisiinsa.

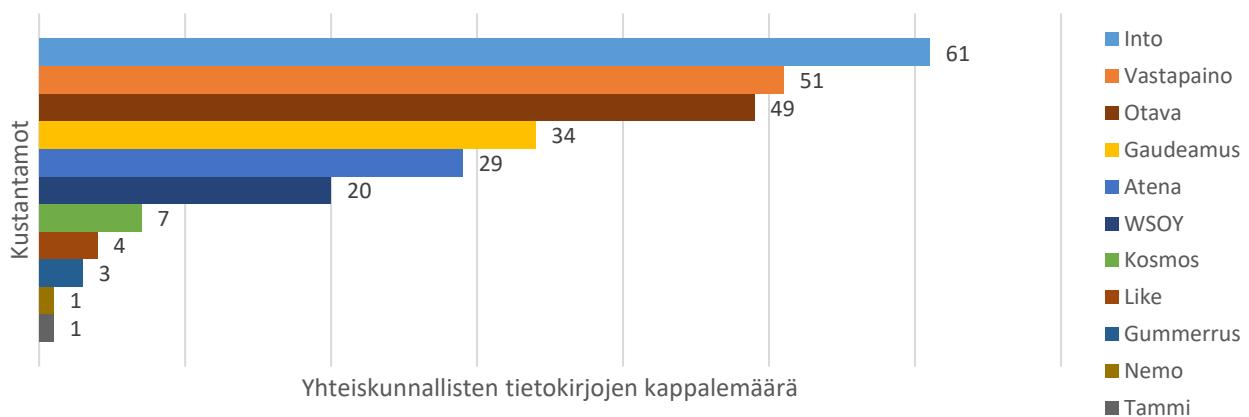
Analyysiosio jakautuu kahteen päälukuun. Ensimmäinen pääluku tarkastelee otantaan valikoituneiden kustantamoiden julkaisemaa yhteiskunnallista tietokirjallisuutta yleisellä tasolla eli niiden julkaisemien yhteiskunnallisten tietokirjojen aiheita ja aihealueiden esiintyvyyttä sekä

käännetyn kirjallisuuden osuutta aineistossa. Toinen alaluku keskittyy tietokirjallisuuden kirjoittajiin eli tarkastelee sukupuolten ja toimenkuvien esiintyvyyttä aineiston sisällä.

4. KUSTANTAMOT JA YHTEISKUNNALLISEN TIETOKIRJALLISUUDEN AIHEET

4.1. Kustantamot ja niiden esiintyvyys aineistossa

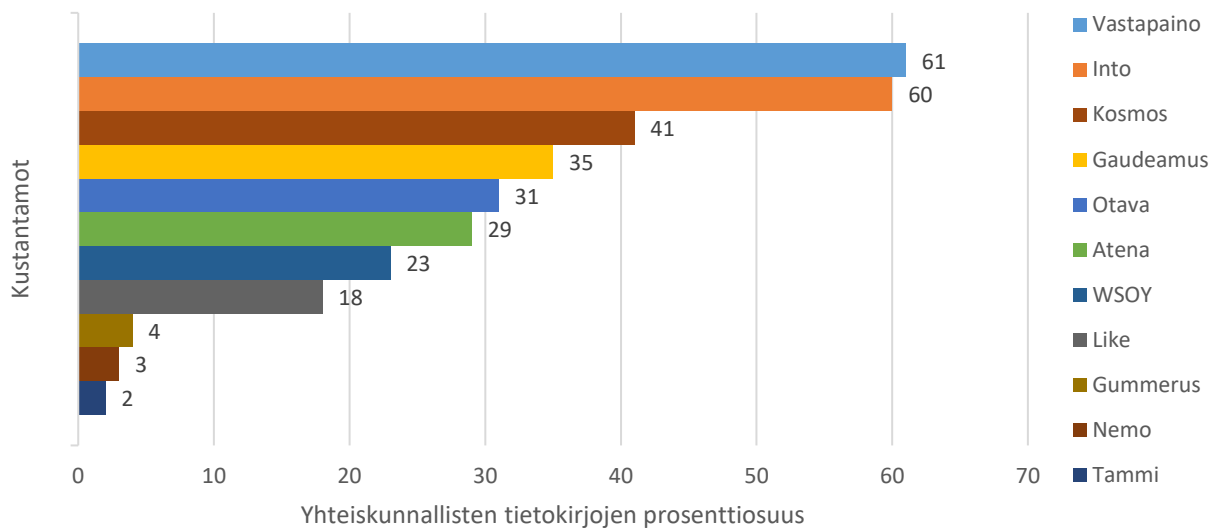
Tutkimukseen valikoitujen kustantamoiden välillä oli suuria eroja sekä julkaisuvolyymissa (ks. diagrammi 1) että yhteiskunnallisen tietokirjallisuuden suhteellisessa osuudessa suhteessa kustantamon julkaisemaan tietokirjallisuuden koko määrään (ks. diagrammi 2). Aineistossa parhaiten edustettuina olivat yhteiskunta-aiheiseen tietokirjallisuuteen profiloituvat kustantamot, kuten Into ja Vastapaino, joiden vuosina 2019 ja 2020 julkaisemasta tietokirjallisuudesta yli puolet on mukana aineistossa. Heikoiten edustettuina olivat kaunokirjallisuuteen profiloituvat suuret kustantamot, kuten Gummerus ja Tammi sekä Otavaan kuuluva yleiskustantamo Nemo.

Diagrammi 1. Vuonna 2019 ja 2020 julkaistujen yhteiskunnallisten tietokirjojen kappalemäärä aineistossa kustantamoa kohden

Aineistoon päätyneiden nimikkeiden kappalemäärä ei anna täydellistä kuvaa siitä, miten aktiivisesti kustantamo kustantaa yhteiskunnallista tietokirjallisuutta, kuten käy ilmi yhteiskunnallisen tietokirjallisuuden suhteellista osuutta tarkastelevasta pylväsdiagrammista (diagrammi 2). Jotkut suuret yleiskustantamot, kuten WSOY, Atena ja Otava ovat hyvin edustettuina aineistossa, vaikka alle puolet heidän julkaisemistaan tietokirjoista päätyivät aineistoon. Määrällisesti heikosti edustettu

Kosmos puolestaan julkaisee suhteellisesti tarkasteltuna paljon yhteiskunta-aiheista tietokirjallisuutta.

Diagrammi 2. Yhteiskunnallisten tietokirjojen prosenttiosuus kustantamoiden julkaiseman tietokirjallisuuden kokonaismäärästä

Sekä kappalemäärällisesti että suhteellisesti tarkasteltuna on ilmeistä, että Suomessa muutamat kustantamot profiloituvat erityisen vahvasti yhteiskunnalliseen tietokirjallisuuteen. Tämä on kiinnostavaa sikäli, kun otetaan huomioon, että arviolta 75 prosenttia myydystä tietokirjallisuudesta on kaupallisten kustantamoiden kustantamaa (Pietiäinen 2014, 37). Yhteiskunnalliseen tietokirjallisuuteen profiloituvat kustantamot ja niiden sidosryhmät voivat näin mahdollisesti vaikuttaa merkittävästi siihen, mitä aihealueita kirjakauppojen ja kirjastojen hyllyillä on edustettuna.

4.2. Julkaistujen tietokirjojen aiheet

Kirjoista kerättyjen avainsanojen perusteella aineiston kirjat luokiteltiin kaikkiaan 33 eri aihekategoriaan, joista yksi kirja luokiteltiin maksimissaan kolmeen (taulukko 1). Suosituimpia kategorioita olivat historia, talous, elämäkerrat, ulkomaat, filosofia sekä sukupuoli ja seksuaalisuus. Näitä aihekategorioita yhdistävät laaja-alaisuus, ajattomuus sekä sovellettavuus eri aihealueisiin; esimerkiksi filosofian näkökulmasta saatettiin tarkastella oikeuksia (ks. esim. Aalto-Heinilä & Kurki 2019), teknologiaa (ks. esim. Särkikoski, Turja & Parviainen 2020), mutta myös yksittäisiä ajattelijoita (ks. esim. Hobsbawm 2019) tai kokonaisia aatejärjestelmiä (ks. esim. Purokuru &

Lahtinen 2020). Suositut aihekategoriat antoivat usein näkökulman, jota kautta muita aiheita voitiin tarkastella. Ne heijastelivat myös ihmisten lukumielityksiä, sillä terveysaiheiset kirjat, elämäkerrat ja historiakirjat tutkitusti kiinnostavat ihmisiä ja näitä aiheita luetaan yleensäkin mielellään, kuten käy ilmi Tilastokeskuksen (2017) sekä Kirjakauppaliiton (2019, 10) teettämässä kyselytutkimuksissa.

Omia aihekategorioita muodostivat toisaalta myös tarkkarajaiset aiheet ja ilmiöt, kuten Venäjä ja Neuvostoliitto, ilmastonmuutos, ruoka, eläinten oikeudet, tiede ja informaatio, tasa-arvo ja tuloerot, populismi ja ääriliikkeet ja niin edelleen. Nämä aiheet joko esiintyivät niin toistuvasti, että ne luettiin omiksi kategorioikseen (esimerkiksi Venäjä ja Neuvostoliitto) tai sitten ne tarkastelivat omaa ilmiötään monitieteisesti tai yhteneväisestä näkökulmasta, jolloin näiden aiheiden yhdistäminen muihin aihealueisiin oli epätarkoituksenmukaista. Esimerkiksi eläinten oikeuksia käsittelevät teokset käsittelevät aihettaan usein monialaisesti muun muassa arvojen, etiikan, oikeuksien, talouden ja jopa taiteiden, kasvatustieteiden ja kirjallisuustieteiden näkökulmasta (ks. esim. Aaltola & Wahlberg 2020). Siksi eläinten oikeudet oli selkeämpi erottaa omaksi aihekategoriakseen. Yhteneväisen näkökulmansa vuoksi puolestaan tiede ja informaatio rajattiin omaksi aihekategoriaksi. Tätä laajasti tietoa ja tiedettä, tiedon käyttöä päätöksenteossa, tarinataloutta² valeuutisointia ja väärän informaation tunnistamista käsittelevää kirjallisuutta yhdisti tarve käsitellä tiedon arvoa ja käyttöä yhteiskunnassa sekä varoittaa väärästä ja harhaanjohtavasta tiedosta tai valeuutisista.

Tarkkarajaisimmat aiheet esiintyvät aineistossa luonnollisesti vähiten. Näissä aiheissa kuitenkin heijastuu nyky-yhteiskuntaa puhuttavat aiheet. Esimerkiksi valeuutiset, äärioikeisto, populismi puhuttavat myös muissa medioissa. Kategorioissa näkyvät myös yleisesti suositut aiheet, kuten ravintoon ja urheiluun liittyvät kirjat, joita otantaan valikoidut kustantajat julkaisivat ahkerasti, mutta jotka harvoin täyttivät tämän tutkielman yhteiskunnallisuuden kriteerit. Toisaalta jotkut laajatkin aihealueet jäivät yllättävän marginaalisiksi. On huomattavaa, että esimerkiksi ilmastonmuutos yksinään muodosti suuremman aihekategorian kuin luonnontieteet ja teknologia yhteensä. Teknologia ja luonnontiede aihekategorian sisällä yhteiskunnallisesti merkittäväkin aiheet, kuten kyberturvallisuus ja geeniteknologia, jäivät aineistossa usein yhden kirjan varaan.

² Termi 'tarinatalous' esiintyy Mäkelä et.al. (2020) teoksessa Kertomuksen vaarat — Kriittisiä ääniä tarinataloudessa termi viittaa ilmiöön, jossa ajatuksia ja tuotteita myydään koskettavilla tarinoilla erityisesti sosiaalisessa mediassa

Taulukko 1. Aihealueet ja niiden esiintyvyys aineistossa (rivi - %)

Aihealueet	Kokonaismäärä	Prosentuaalinen osuus aihevalinnoista	Prosentuaalinen osuus aineiston kirjoista
Historia	68	15	26
Talous	43	9	17
Elämäkerrat	34	7	13
Ulkomaat	31	7	12
Filosofia ja aatteet	28	6	11
Sukupuoli ja seksuaalisuus	27	6	10
Kansainvälinen politiikka ja diplomatia	21	5	8
Sosiaali- ja terveys	17	4	7
Venäjä tai Neuvostoliitto	15	3	6
Tasa-arvo ja tuloerot	15	3	6
Ilmastonmuutos	15	3	6
Sota ja konflikti	12	3	5
Mielipidekirjallisuus	11	2	4
Taide ja kulttuuri	11	2	4
Media ja tiedotusvälineet	11	2	4
Tiede ja informaatio	11	2	4
Teknologia ja luonnontiede	10	2	4
Rikollisuus ja korruptio	10	2	4
Työelämä ja ammattiliitot	8	2	3
Populismi ja ääriliikkeet	8	2	3
Maanpuolustus ja poliisi	8	2	3
Maahanmuutto ja monikulttuurisuus	7	2	3
Uskonto	6	1	2
Eurooppa tai EU	6	1	2
Koulutus ja pedagogiikka	5	1	2
Liikkuminen, matkailu ja logistiikka	4	1	2
Oikeus	4	1	2
Ruoka	4	1	2
Eläinten oikeudet	4	1	2
Ihmissuhteet ja perhe	4	1	2
Sukupolvet	3	1	1
Urheilu	2	0	1
Kunnat	1	0	0
Yhteensä	464	100 %	178,5

Koska yhdellä kirjalla saattaa olla useita aihekategorioita, on aiheiden kokonaismäärä suurempi kuin kirjojen kokonaismäärä. Prosentuaalinen osuus aihevalinnoista kertoo, kuinka todennäköisesti aihe on valittu kaikki aihevalinnat huomioiden. Prosentuaalinen osuus kirjoista kertoo, kuinka suuri osa aineiston kirjoista asettui kyseiseen kategoriaan.

4.3. Eniten ja vähiten julkaistut aiheet

Ei ole sinällään yllättävää, että historia ja elämäkerrat ovat vahvasti edustettuja aineistossa, sillä ne ovat Suomessa suosituimmat tietokirjallisuuden aiheet (Hiidenmaa 2017a, 13). Historia ja elämäkerrat -kirjastoluokituksella julkaistaan Suomessa eniten tietokirjoja; noin 700–900 suomenkielistä kirjaa vuosittain, mikä on noin kymmenen prosenttia suomenkielisen tietokirjallisuuden koko tuotannosta (Kansalliskirjasto 2021). Nimikkeiden määrässä mitattuna historia ja elämäkerta aiheiset teokset ohittavat selvästi muut aihealueet. Historiaa myös luetaan enemmän kuin muuta yhteiskunnallista tietokirjallisuutta. Esimerkiksi Suomi lukee - ja ostaa kirjoja tutkimuksessa (2019) 24 prosenttia vastaajista ilmoitti lukeneensa viimeisen neljän viikon aikana historia- tai muistelman-aiheista teosta (vrt. 14 % vastaajista, jotka lukivat samana aikaperiodina yhteiskunta-aiheista tietokirjaa).

Noin neljäsosa tutkielmani aineistoon valikoiduista kirjoista oli historia-aiheisia. Historia oli näin ollen merkittävä näkökulma, jonka kautta tutkielmassa yhteiskunnalliseksi määriteltyä kirjallisuutta tarkasteltiin. Tutkimusaineistossa historiallinen näkökulma esiintyi rinnakkain erityisesti Venäjää/Neuvostoliittoa (75 %), sotaa ja terrorismia (40 %), ulkomaita (30 %), sukupuolta ja seksuaalisuutta (35 %) kansainvälistä politiikkaa (35 %) ja taloutta (25 %) käsittelevissä kirjoissa sekä elämäkertoissa (40 %). Historiallisissa teoksissa käsiteltiin poliittisesti merkittäviä historiallisia henkilöitä, poliittishistoriallisia tapahtumia ja niihin liittyvää päätöksentekoa sekä valotettiin maiden tai maanosien yhteiskunnallista, taloudellista ja kansainvälispoliittista kehitystä. Kiinnostavan nousevan kirjallisuudenalan muodostivat naisten historiaa ja historiallista asemaa käsittelevät, usein feministisellä otteella kirjoitetut, teokset, jotka pyrkivät tekemään näkyväksi historiankirjoituksessa marginaaliin jääneitä naisia.

Myös aineiston muut suositut aihealueet esiintyivät usein rinnakkain muiden aihealueiden kanssa. Historian tavoin ne muodostivat merkittäviä näkökulmia, joiden kautta muita aiheita tarkasteltiin. Muistelmien ja elämäkertojen kautta yhteiskunta-aiheita tarkasteltiin henkilökeskeisesti, talousnäkökulman kautta markkinalähtöisesti, ulkomaiden ja kansainvälisen politiikan kautta kansainvälisesti, sukupuolinäkökulman kautta tyypillisesti feministisesti ja filosofisen näkökulman kautta eettisesti, ideologisesti sekä periaatteellisesti. Tarkkarajaisemmista aiheista Venäjä sekä ilmastonmuutos, aikakautemme merkittävimpänä globaalina uhkana, näyttäytyvät kumpikin suosittuina. Molemmat aiheet ovat luonteeltaan kansainvälisiä, mikä näkyy muun muassa siinä, että

näitä aiheita käsittelevät kirjat olivat 40-prosenttisesti käännöksiä. On huomattavaa, että mikäli Venäjä ja Neuvostoliitto olisi luokiteltu aihekategoriaan ”ulkomaat”, muodostaisi se kolmasosan tästä aihekategoriasta. Tämä kertoo osaltaan Venäjän erikoisasemasta Suomea lähimpänä olevana suurvaltana sekä suomalaisten tarpeesta ymmärtää naapurimaataan.

Paljon esiintyneiden aiheiden rinnalla oli vähän esiintyneitä aiheita. Aineistossa marginaaliin jääneitä aiheita olivat kunnat – johon luokiteltiin ainoastaan Pekka Viljasen ja Eeva-Liisa Hynysen *Kittilän laki* (Otava 2020) – urheilu (2 kirjaa), sukupolvet (3 kirjaa), liikkuminen ja matkailu (4 kirjaa), ihmissuhteet ja perhe (4 kirjaa), eläinten oikeudet (4 kirjaa), ruoka (4 kirjaa), oikeus (4 kirjaa), koulutus ja pedagogiikka (5 kirjaa) ja Eurooppa sekä EU (6 kirjaa). Muita alle kymmenen kertaa aineistossa esiintyviä aiheita olivat uskonto, maahanmuutto ja monikulttuurisuus, työelämä ja ammattiliitot, taide ja kulttuuri, populismi ja ääriliikkeet sekä poliisi ja maanpuolustus. Edellä mainittujen aiheiden kokonaismäärä aineistossa oli niin pieni, että niiden osalta aineiston riippuvuuksia ei analysoida tarkemmin eikä niistä ole mahdollista tarkastella aihealueiden sisäistä aihejakautuneisuutta.

Aiheen vähäinen esiintyminen aineistossa ei välttämättä tarkoita aiheen olevan epäsuosittu, vaan vähäinen esiintyvyys voi johtua aiheen tarkkarajaisuudesta tai siitä, että aihe ei yleensä limity yhteiskunnallisiin teemoihin (esimerkiksi urheilu- ja ruoka-aiheiset teokset). Jotkut yhteiskunnallisesti merkittävät aihealueet kuitenkin näyttävät aineiston perusteella olevan selvästi epäsuosittuja. Esimerkiksi kunta-, oikeus-, Eurooppa ja EU-aiheinen kirjallisuus jäivät kaikessa tarkastellussa aineistossa paitsioon. Oikeus sekä EU-aiheisten kirjojen julkaisu myös keskittyi enimmäkseen tiedekustantamoille, mikä ehkä omalta osaltaan kielii aiheiden olevan vaikeita ja kannattamattomia popularisoida³. On merkille pantavaa, että EU ja Eurooppa aiheisia teoksia oli selvästi vähemmän kuin Venäjä -aiheisia teoksia, siitä huolimatta, että Suomi on poliittisesti osa EU:ta.

Tulokset ovat yllättäviä, sillä Kansalliskirjaston tuottaman tilastodatan mukaan oikeutta ja julkista hallintoa käsittelevää kirjallisuutta julkaistiin vuosina 2016, 2017 ja 2018 enemmän kuin politiikkaa ja kansantaloutta käsittelevää kirjallisuutta (Kansalliskirjasto 2021). Tämä herättää kysymään, miksi oikeus- ja hallintoaiheet eivät ole näkyvämmiin edustettuina aineistossa. Yksi mahdollinen syy voi olla alan kirjallisuuden keskittyminen omiin kustantamoihin. Esimerkiksi Edita ja Alma Talent ovat

³ Kuudesta Eurooppa ja EU aiheisesti kirjasta kolme oli Vastapainon ja yksi Gaudeamuksen julkaisema ja neljästä oikeusaiheisesta kirjasta kaksi oli Vastapainon ja yksi Gaudeamuksen julkaisemia

kustantamoja, joka profiloituvat erityisesti lakitietoon ja hallinto-oikeuteen ja julkaisevat paljon tarkkarajaisia asiantuntijoille, eri hallintoaloille sekä erikoisaloille suunnattua laki- ja oikeuskirjallisuutta. Toinen mahdollinen syy saattaa olla, että hallintoa ja oikeutta käsittelevää kirjallisuutta tuottavat paljon niin kutsutut sidosryhmäkustantajat, joita on Suomessa paljon (Pietiäinen 2014, 28). Sidoryhmäkustantajat eivät päätoimisesti kustanna kirjoja, vaan julkaisevat satunnaisesti päätoimialaansa käsittelevää kirjallisuutta. Monet sidoryhmäkustantajat – kuten vaikkapa rakennus- ja kiinteistöalojen liitot ja yhdistykset – saattavat katsoa tarpeelliseksi julkaista oman alansa laki- ja hallintokäytäntöjä avaavaa ja selittävää kirjallisuutta. Joskus tämä tapahtuu yhteistyössä kustantamon kanssa, esimerkiksi Alma Talent julkaisee oikeusaiheista kirjallisuutta yhteistyössä lakimiesliiton kanssa (Alma Talent 2021).

Edellä mainitut mahdolliset syyt oikeus- ja hallintoalaa käsittelevän kirjallisuuden vähyydelle ovat omaa spekulatiotani. Tutkielman aineistosta voidaan ainoastaan havaita, että vaikka oikeutta ja hallintoalaa koskevaa kirjallisuutta julkaistaan paljon, sen painoarvo kaupallisten yleiskustantamoiden kustantamissa kirjoissa on vähäinen. On vaikeaa paikantaa syitä, jotka vaikuttavat näiden aiheiden vähäiseen suosioon. EU-aiheiden osalta voidaan varovasti arvioida aiheen olevan kustantajille mahdollisesti kannattamaton, sillä tutkimuksista tiedetään, että suomalaisten EU-tietämys ja kiinnostus EU:ta kohtaan on heikkoa (Elo & Rapeli 2008 teoksessa Kestilä-Kekkonen 2014, 52–53). Oma kysymyksensä on pohtia, onko tällaisen populaarin aihekirjallisuuden puute ongelma ja heijastuuko aiheita käsittelevien yleistajuisten kirjojen puute ihmisten tietämykseen vai onko kirjojen puute itsessään merkki kiinnostuksen puutteesta.

4.4. Naiset, presidentit ja muita aihealueiden sisällä korostuneita teemoja

Muutamien aihealueiden sisällä oli havaittavissa niin merkittäviä aihealueiden sisäisiä painotuksia, että katsoin aiheelliseksi käsitellä niitä omassa kappaleessaan. Yksi aihe, jonka sisällä oli havaittavissa vahva painotusero, oli sukupuoli ja seksuaalisuus. Valtaosa tämän aihepiirin kirjallisuudesta keskittyi käsittelemään sukupuolta ja erityisesti naisia. Tämän aihepiirin kaikkiaan 27:stä kirjasta miessukupuolta käsitteleviä kirjoja oli tarkastelussa mukana vain kolme. Aihealueena sukupuoli sisälsi erityisen paljon naisia ja naisten yhteiskunnallista asemaa käsitteleviä historiateoksia sekä feministien kirjoittamia aiheiteoksia. Feminismi toistui läpileikkaavana teemana tai näkökulmana myös useissa muissa aineistoon valikoiduissa teoksissa, mikä kieli aiheen olevan suosittu. Aineistoon ei päätynt, eivätkä tarkasteluun valikoidut kustantamot näytä yleisestikään

kustantavan, feminismin vastaista tai antifeminististä kirjallisuutta, vaikka sellaistaakin on Suomessa pienten kustantamoiden, kuten Terra Cognitan ja Kiuas kustannuksen toimesta viime vuosikymmenenä julkaistu.

Myös joidenkin muiden aiheiden sisällä oli havaittavissa näkyviä painotuksia. Sota- ja konfliktiaiheiset kirjat keskittyivät enimmäkseen toiseen maailmansotaan ja erityisesti toisen maailmansodan aikaisiin Suomen sotiin. Niiden rinnalla terrorismia ja Lähi-Idän alueen sotia ja konflikteja käsittelevät teokset nousivat toistuvaksi aiheeksi. Ulkomaista ylivoimaisesti eniten näkyvyyttä sai Venäjä (15 kirjaa) ja seuraavaksi eniten Yhdysvallat (6 kirjaa). Kun maita tarkastellaan mantereittain, eniten näkyvyyttä saivat Eurooppa ja Aasia (eritoten Lähi-Itä ja Kaakkois-Aasia), vähiten puolestaan Etelä-Amerikka ja Afrikka. Merkittävistä yhteiskunnallisessa julkisessa tai hallinnollisessa asemassa toimineista henkilöistä eniten näkyvyyttä saivat presidentit, presidenttien puoliset ja diktaattorit, joita käsitelivät noin kolmasosa aineiston muistelma- ja elämäkertakirjoista. Huomattavaa oli, että ulkomaita koskevassa kirjallisuudessa aiheena olevia maita tarkasteltiin usein kyseisen maan presidentin tai johtajan kautta muiden instituutioiden saadessa selvästi vähemmän näkyvyyttä.

4.5. Käännettyjen tietokirjojen osuus kustannetusta kirjallisuudesta

Käännetyn tietokirjallisuuden osuudesta ei ole Suomessa olemassa tarkkoja tilastoja. Tiedetään kuitenkin, että kaikesta kirjallisuudesta käännöskirjallisuuden osuus on noin 15–25 prosenttia (Mäntynen 2019, 55). Näihin raameihin asettuu myös tutkielman aineisto, josta käännöskirjallisuuden osuus oli 22 prosenttia (yhteensä 58 kirjaa). Yleisin kieli, josta kirjallisuutta suomennetaan, on englanti. Se edustaa noin kahta kolmasosaa käännetystä kirjallisuudesta ja näyttää muodostavan omassakin aineistossani enemmistön. (Ibid. 55–56). Yleisimmin käännettyjä aiheita aineistossa olivat teknologia ja luonnontieteet, ilmastonmuutos, Venäjä ja Neuvostoliitto, filosofia, ulkomaat, elämäkerrat ja kansainvälinen politiikka. Vähiten käännettiin leimallisesti paikallisia aiheita, kuten työelämää, sosiaali- ja terveysaiheita, oikeutta tai poliisia ja maanpuolustusta koskevia aiheita. Noin 80 prosenttia käännöskirjallisuudesta oli miesten kirjoittamaa kirjallisuutta ja 15 prosenttia naisten kirjoittamaa kirjallisuutta. Kahdessa kirjassa oli mukana sekä mies että naiskirjoittajia. Käännöskirjoittaja oli tyypillisimmin tutkija tai yliopiston opettaja (30 käännöskirjaa) tai toimittaja (12 käännöskirjaa).

5. YHTEISKUNTA-AIHEISEN TIETOKIRJAN KIRJOITTAJA

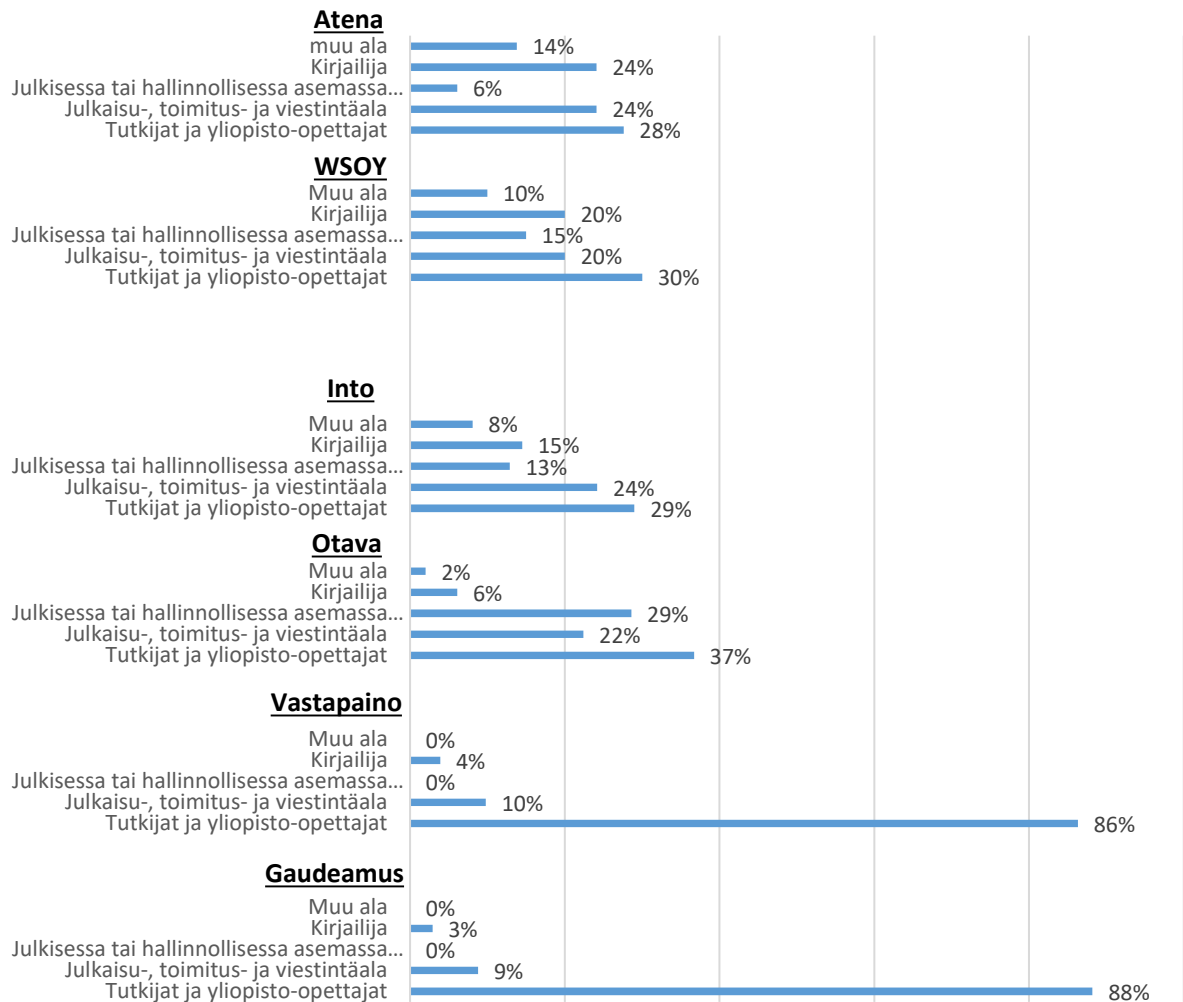
Tietokirjailijayhdistyksen jäsenistölleen teettämä, tietokirjailijoiden taloudellista tilannetta kartoittava kyselytutkimus osoittaa, että kaksi kolmasosaa yhdistyksen jäsenistä tekee muuta työtä voidakseen kirjoittaa tietokirjoja. Tietokirjallisuutta päätoimisesti kirjoittava kolmasosa koostuu enimmäkseen eläkkeellä olevista kirjoittajista, sillä työikäisistä kirjoittajista noin 85 prosenttia kertoo tekevänsä muuta työtä voidakseen kirjoittaa. (Grönlund 2019, 19). Yleisimpiä tietokirjailijoiden toimialoja ovat yliopisto-opetus/tutkimus (26 %) opetusala (21 %) sekä julkaisu-, toimitus- ja viestintäala (18 %) (Wallenius 2018, 15). Tietokirjailijat ovat pääosin yli 50-vuotiaita (Grönlund 2019, 8; Wallenius Ry 2018, 9). Alle 45-vuotiaita vastaajia oli esimerkiksi aiemmin mainitussa tietokirjailijoiden taloudellista tilannetta kartoittavassa kyselytutkimuksessa vain 11 prosenttia vastaajista. Sukupuolijakaumaltaan tietokirjailijat jakautuivat tasaisemmin ja miehiä oli vain muutama prosentti naisia enemmän. (Grönlund 2019, 7–8.)

5.1. Yhteiskunnallisen tietokirjailijan päätoiminen ala

Tutkielmani aineisto poikkesi tuloksiltaan jossain määrin tietokirjailijayhdistyksen jäsenkyselyistä. Aineistossani yliopistojen tutkijoina ja opettajina pääsääntöisesti toimivat tietokirjailijat olivat selvästi vahvemmin edustettuna kuin tietokirjailijayhdistyksen kyselytutkimuksessa. He edustivat noin puolta kaikista kirjoittajista. Ero voi osin johtua siitä, että tutkielman aineisto keskittyi yleiseen tietokirjallisuuteen. Näin ollen esimerkiksi oppikirjallisuutta kirjoittavat opetusalan toimijat sekä oppaita ja lasten- ja nuorten tietokirjallisuutta kirjoittavat kirjailijat jäivät pois tarkastelusta, jättäen varinkin opetusalan edustajat pois. Tutkijoiden ja yliopisto-opettajien jälkeen suosituin päätoiminen ala aineistossani oli julkaisu-, toimitus- ja viestintäala (21 %), jota seurasivat kirjailijat (11 %), julkisessa tai hallinnollisessa asemassa toimivat henkilöt (10 %) sekä muu ala (5 %). On huomattava, että monet kirjoittajat toimivat useilla aloilla samanaikaisesti, eikä päätoimisen alan luokittelu ollut aina yksinkertaista. Etenkin toimittajuus ja kirjailijuus limittyvät usein toisiinsa.

Kirjoittajien toimenkuvat vaihtelivat merkittävästi kustantamoiden välillä. Tiedekustantamot erottuivat selvästi kaunokirjallisuutta julkaisevista kustantamoista kirjoittajaprofiililtaan, joka painottui vahvasti tutkijoihin ja yliopisto-opettajiin. Eri toimialat olivat tasaisimmin edustettuina tietokirjallisuuteen painottavissa yleiskustantamoissa (Atena, Otava- ja Into). Diagrammi 3

kartoittaa päätoimialojen osuutta niissä kustantamoissa, joiden kirjat esiintyvät aineistossa vähintään 20 kertaa.

Diagrammi 3. Yhteiskunnallisen tietokirjan kirjoittajan toimenkuva eri kustantamoissa

*Kirjoittajat, joiden toimiala jäi epäselväksi, on koodattu tyhjiksi ja heidän prosenttiosuus on jätetty diagrammista pois

Yllä olevasta diagrammista käy ilmi, miten yliopistojen tutkijoina ja opettajina pääsääntöisesti toimivat tietokirjailijat ovat kaikissa tarkastelluissa kustantamoissa yleisin kirjailijatyyppe. Samalla on pääteltävissä, että kustantamot profiloituvat tiede-, yleis- sekä kaunokirjallisuuteen painottuviksi kustantamoiksi erityisesti kirjoittajiensa kautta. Alkuperäinen tarkoitukseni tutkielmassa oli ottaa tämä huomioon huomioimalla aineistossa vain ei-vertaisarvioitua teokset, koska oletin niiden olevan vertaisarvioituja yleistajuisempia ja siten sopivan paremmin yleisen tietokirjallisuuden

määritelmään. Luovuin kuitenkin ajatuksesta, kun kustantamoille tekemäni yhteydenottokierroksen perusteella useat kustantajat kertoivat, että vertaisarviointi ei vaikuta teoksen yleistajuisuuteen ja että myös vertaisarvioidut teokset ovat tarkoitettu yleistajuisiksi. Yhteydenottokierroksella havaitsin myös, että monet kustantamot mieltävät Vastapainon ja Gaudeamuksen tiedekustantamoiksi ja oman kustantamonsa näihin verrattuna yleiskustantamoksi, kun Vastapaino ja Gaudeamus itse mielsivät myös olevansa yleiskustantamoja, vaikka heidän kustantamisensa on tiedepainotteisempaa ja teokset usein vertaisarvioituja.

Myös aihealueiden välillä oli eroja kirjoittajan toimenkuvassa (taulukko 2). Tutkijat ja yliopisto-opettajat korostuivat erityisesti tasa-arvoa ja tuloeroja, filosofiaa ja aatteita, mutta myös taloutta, sosiaali- ja terveysaiheita, historiaa ja ulkomaita käsittelevissä kirjoissa. Taulukosta poisjääneistä aiheista, erityisesti teknologiasta ja luonnontieteistä (90 % kirjoista) sekä taiteesta ja kulttuurista (82 % kirjoista) kirjoittivat tutkijat ja yliopisto-opettajat. Taulukko 2 tarkastelee tarkemmin toimenkuvien edustusta eri aiheiden kirjoittajien parissa.

Taulukko 2. Kirjoittajan toimenkuva suosituimpien aihealueiden sisällä (rivi - %)

Aihealueet	Tutkija tai yliopisto-opettaja	Viestintäala	Kirjailija	Julkisessa tai hallinnollisessa asemassa toimivat henkilöt	Muu päätoiminen ala
Historia	59	17	19	5	2
Talous	68	10	5	8	10
Elämäkerrat	23	36	13	26	3
Ulkomaat	57	23	6	13	0
Filosofia ja aatteet	74	0	19	4	4
Sukupuoli ja seksuaalisuus	32	40	16	4	8
Kansainvälinen politiikka ja diplomatia	52	19	10	19	0
Sosiaali- ja terveys	69	19	0	13	0
Venäjä tai Neuvostoliitto	27	47	1	20	0
Tasa-arvo ja tuloerot	80	13	0	0	6
Ilmastonmuutos	43	21	3	2	0

Taulukosta 2 nähdään, että sukupuoli ja seksuaalisuus sekä Venäjä ja Neuvostoliitto korostuivat aiheina, joista kirjoittivat usein viestintäalan ihmiset. Journalistien kirjoittamassa Venäjä-aiheisessa kirjallisuudessa korostuivat tutkivan journalismin tyyllillä kirjoitetut kirjat, joiden aiheet keskittyivät Venäjän hallintoon ja oppositioon (ks. esim. Troitski 2019; Isikoff & Corn 2019) sekä Venäjän harjoittamaan vakoiluun ja informaatiovaikuttamiseen (ks. esim. Macintyre 2020; Blake 2020). Omaelämäkertoja kirjoittivat luonnollisesti julkisissa ja hallinnollisissa asemassa toimivat ihmiset ja elämäkertoja puolestaan toimittajat, joista osa – kuten esimerkiksi Iltalehden politiikan toimittaja Lauri Nurmi – julkaisevat aktiivisesti työnsä rinnalla elämäkertoja politiikan henkilöistä. Tutkijat korostuivat kirjoissa, joiden aiheet vaativat usein tieteellistä erityisasiantuntemusta, kuten filosofia, tuloerot ja tasa-arvo sekä sosiaali- ja terveysala.

5.2. Miehet ja naiset yhteiskunnallisen tietokirjallisuuden kirjoittajina

Aineistoni sukupuolijakauma ei ollut yhtä tasaväkinen kuin Tietokirjailijayhdistyksen tietokirjailijoille teettämässä kyselytutkimuksessa, jossa sukupuolijakauma meni kutakuinkin puoliksi (Grönlund 2019, 7). Aineistoni kirjoista 150 eli 58 prosenttia oli miesten kirjoittamia, 68 eli 26 prosenttia naisten kirjoittamia ja 41 eli 16 prosenttia mies- sekä naiskirjailijoiden kirjoittamia. Yksi teos, Susi Nousiainen (2020) teos *Sukupuoleen katsomatta – kuinka kohdata moninaisuus*, mainitsee kirjan takakannessa kirjoittajan kuuluvan sukupuolivähemmistöön. Miehet ja naiset kirjoittivat myös eri rooleista käsin. Mieskirjoittajista joka toinen oli tutkija tai yliopisto-opettaja, kun naisilla vastaava luku oli 38 prosenttia. Naiskirjoittajat korostuivat suhteellisesti toimitus- ja viestintäalalla: 35 prosenttia naisista luokiteltiin päätoimisesti tähän alaan, miesten vastaavan luvun ollessa 16 prosenttia. Miehet olivat silti määrällisesti enemmän edustettuna kaikissa toimenkuvakategorioissa.

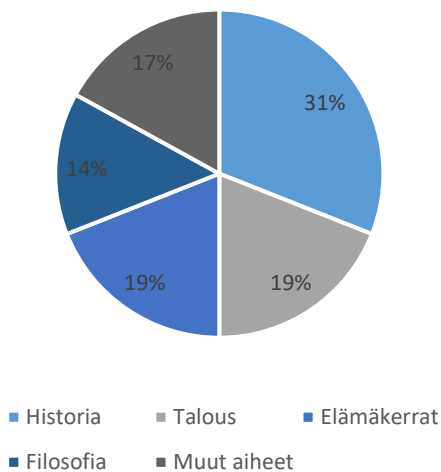
Kirjailijoissa sekä päätoimisesti julkisessa tai hallinnollisessa asemassa toimivissa kirjoittajissa miehet korostuivat suhteellisesti hieman naisia enemmän. Miehistä 14 prosenttia oli kirjailijoita ja 13 prosenttia julkisessa asemassa toimivia henkilöitä, naisilla vastaavat prosenttiosuudet olivat kummassakin noin 9 prosenttia. Mieskirjailijoiden määrää saattaa nostaa se, että luokittelin monet ulkomaalaiset kirjoittajat päätoimisesti kirjailijoiksi, koska heidän useille kielille käännettyjen ja paljon myyvien bestsellereiden perusteella nämä kirjoittajat miellettiin naisia useammin ensisijaisesti tietokirjailijoiksi, vaikka osalla heistä oli toimittajatausta. Sekä mies- että

naiskirjoittajien kirjoittamissa teoksissa korostuivat vahvasti tutkijat, mikä johtuu siitä, että erityisesti tiedeteoksissa on tyypillisesti useita kirjoittajia.

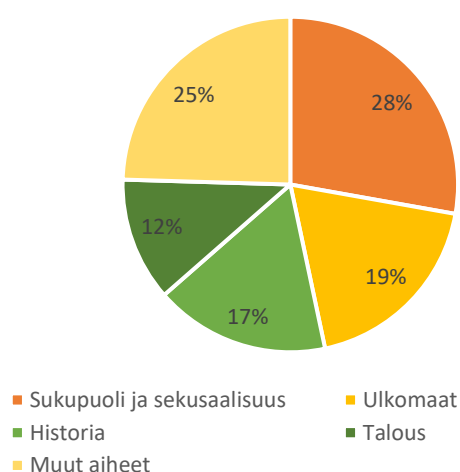
Havaittuja eroja mieskirjailijoiden ja naiskirjailijoiden esiintyvyydessä voivat osin selittää erot sukupuolten asemassa. Naiset esimerkiksi edustavat vähemmistöä professuureissa (Frilander 2016). Kun puolet aineistoni yhteiskunta-aiheisten kirjojen kirjoittajista oli tutkijoita tai professoreita, voivat sukupuolierot akatemiassa heijastua naisten vähempään esiintyvyyteen aineistossa yleensä. Sukupuolieroja voi vielä korostaa se, että tietokirjailijoiden keski-ikä on korkea. Valtio-opin professori Ilkka Ruostetsaari (2014, 94–99) on tutkinut suomalaisten eliittien sukupuolijakaumaa ja havainnoinut niiden muutoksia ajassa. Ruostetsaaren tutkimuksissa käy ilmi, että naisten asema eliittien sisällä on parantunut. Naisia oli esimerkiksi vuonna 2011 joukkotiedotuseliitissä 33 prosenttia ja tiede eliitissä 23 prosenttia, kun heitä oli vuonna 1991 joukkotiedotuseliitissä 11 prosenttia ja tiede-eliitissä oli vain 8 prosenttia (Ibid). Iäkkäämpien tietokirjailijoiden tapauksessa aikoinaan vallinneet, nykypäivää korostuneemmat, erot naisten ja miesten asemassa voivat korostaa eroja sukupuolten esiintyvyydessä kirjoittajakunnassa.

Mies- ja naiskirjoittajat myös kirjoittivat tyypillisesti eri aiheista. Alla oleva diagrammi 4 kertoo todennäköisyyden, että joku satunnaisesti valittu mies- tai naiskirjoittaja kirjoitti jostakin neljästä sukupuolensa eniten suosimasta aiheesta ja millä todennäköisyydellä jostakin muusta aiheesta.

Miestietokirjailijoiden suosimat yhteiskunnalliset aihealueet

Naistietokirjailijoiden suosimat yhteiskunnalliset aihealueet

Diagrammi 4. Mies- ja naiskirjoittajien eniten suosimat aihealueet (%)

Kun diagrammin 4 asetelma käännetään pääläelle eli tutkitaankin sukupuolen suhteellista esiintymistä aiheen sisällä (eikä aihealueiden suhteellista esiintyvyyttä sukupuolen sisällä, kuten yllä olevassa diagrammissa), saadaan uudenlainen kuva eri aihealueiden suosiosta mies- ja naiskirjoittajien kesken. Alla oleva taulukko 3 ilmentää, kuinka monta prosenttia eri aihealueiden kirjoista on mieskirjoittajien ja kuinka monta prosenttia naiskirjoittajien kirjoittamia. Taulukossa on huomioitu yli kymmenen kertaa aineistossa esiintyneet aiheet.

Taulukko 3. Sukupuolten osuus eri aihealueiden kirjoista (rivi - %)

Aihealueet	Miesten kirjoittamien kirjojen osuus aihealueen kirjoista	Naisten kirjoittamien kirjojen osuus aihealueen kirjoista	Mies- ja naiskirjoittajien osuus aihealueen kirjoista
Historia	68	18	15
Talous	67	19	14
Elämäkerrat	82	15	3
Ulkomaat	48	42	10
Filosofia ja aatteet	75	14	11
Sukupuoli ja seksuaalisuus	19	70	7
Kansainvälinen politiikka ja diplomatia	67	24	10
Sosiaali- ja terveys	65	18	18
Venäjä tai Neuvostoliitto	67	20	10
Tasa-arvo ja tuloerot	40	40	14
Ilmastonmuutos	53	27	20
Sota ja konflikti	58	33	8
Mielipidekirjallisuus	73	27	0
Taide ja kulttuuri	46	27	27
Media ja tiedotusvälineet	46	9	46
Tiede ja informaatio	64	9	27
Teknologia ja luonnontiede	80	10	10
Rikollisuus ja korruptio	30	50	20

Miesten korkea edustus eri aiheiden kirjoittajakunnasta selittyy paljolti sillä, että miehiä oli aineistossa selvästi enemmän; 150 mieskirjoittajan kirjoittamaa teosta verrattuna 68:aan

naiskirjoittajan kirjoittamaan teokseen. Silti sekä taulukosta 3 että diagrammista 4 voidaan havainnoida aihealueiden sukupuolittuneisuutta. Miehet korostuivat suurempaan edustukseensaakin nähden teknologia ja luonnontiede-, filosofia- sekä elämäkerta-aiheisessa kirjallisuudessa. Naiset kirjoittivat paljon sukupuolesta ja seksuaalisuudesta sekä rikollisuudesta ja korruptiosta. Vähempään edustukseensa suhteutettuna naiset kirjoittivat myös paljon ulkomaista, tasa-arvosta ja tuloeroista, ilmastonmuutoksesta sekä taiteesta ja kulttuurista. Ulkomaiden kohdalla lukemat toki muuttuisivat, jos miesten suosima Venäjä-aihe huomioitaisiin ulkomaihin. Osa sukupuolieroista muistuttaa havaittuja eroja miesten ja naisten koulutuslavoissa. Naiset opiskelevat selvästi miehiä useammin muun muassa humanistista ja taidealaa sekä terveys- ja hyvinvointialaa. Miehet puolestaan opiskelivat naisia useammin tietojenkäsittelyä ja tietoliikennettä sekä tekniikan alaa. (Tilastokeskus 2021.)

Yhteiskunnallisen tietokirjallisuuden sukupuolittumisen tarkastelu on kiinnostavaa myös sikäli, että kirjojen lukijoissa on havaittu sukupuolittuneita eroja kirjavalinnoissa. National endowment for the arts -organisaation (NEA 2015, 71) yhdysvaltalaisilla teettämän laajan kyselytutkimuksen mukaan Yhdysvaltalaiset miehet lukevat todennäköisemmin tietokirjallisuutta kuin kaunokirjallisuutta. Naisilla tilanne on päinvastainen; lukevista yhdysvaltalaisnaisista kaunokirjallisuutta luki kyselytutkimusvuonna 55 % ja tietokirjallisuutta 48 %. Havainto on kiinnostava, mutta valitettavasti käytössä ei ole vastaavaa tietoa tietokirjallisuuden lukijoiden sukupuolittuneisuudesta Suomessa.

Lukemisen vertailun lisäksi kiinnostavaa on vertailla kirjoittajan sukupuolen vaikutusta lukupäätökseen. Tilastokeskus (2017) on vapaa-aikakyselyssään havainnut, että kaunokirjallisuudessa miehet suosivat enimmäkseen mieskirjailijoita. Yli puolet mieslukijoista ilmoitti lukevansa enimmäkseen miesten kirjoittamaa kaunokirjallisuutta, mutta naislukijoista alle viidennes ilmoitti lukevansa enimmäkseen naisten kirjoittamaa kirjallisuutta (ibid). Vastaavaa tilastoa ei ole saatavilla tietokirjallisuuden osalta. Kuitenkin se, että kirjailijan sukupuolen on ylipäätään havaittu vaikuttavan kirjojen valikointiin, tai että sen on ainakin havaittu jakavan mies- ja naislukijakuntaa, herättää kysymyksiä. Vallitseeko tietokirjallisuudessa mahdollisesti tilanne, jossa mieskirjailijat kirjoittavat miehille heitä kiinnostavista aiheista ja naiskirjailijat naisille heitä kiinnostavista aiheista? Ainakin sukupuoli- ja seksuaalisuusaiheiset teokset olivat enimmäkseen naisten kirjoittamia ja pääosin naisia käsitteleviä kirjoja elämäkertojen ollessa pääosin mieskirjoittajien miehistä kirjoittamia teoksia (ks. taulukko 3).

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Yhteiskunnalliselle tietokirjallisuudelle ei ole olemassa yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Sekä tietokirjallisuus että yhteiskunta-aiheiden luokittelut tietokirjallisuuden sisällä, määritellään, tilastoidaan ja jaotellaan hyvin eri tavoin riippuen kirjoja luokittelevista ja tilasoivista tahosta. Siksi tutkielman eräs keskeinen tehtävä oli luoda kriteeristö yhteiskunnalliselle tietokirjalle. Tätä kriteeristöä soveltaessa havaittiin, että osa aineistoon valikoiduista ja sen ulkopuolelle jäävistä tietokirjoista jäivät ns. rajatapauksiksi eli ne eivät yksiselitteisesti asettuneet luomiini yhteiskunnallisen tietokirjan neljään kriteeriin. Tämä kertoo omalta osaltaan aihealueiden limittyneisyydestä. Se odotettavissa, sillä kirjallisuudelle on ominaista tekijän harjoittama luovuus sekä vapaus käsitellä eri aiheita saman teoksen sisällä. Enemmistö aineistoon valikoiduista yhteiskunnallisista tietokirjoista kuitenkin täytti selkeästi yhteiskunnallisuuden määritelmän ja monet kirjat käsitelivät varsin perinteisiä yhteiskunnan aihealueita, kuten taloutta ja yhteiskuntafilosofiaa.

Eri kustantamoiden välillä oli nähtävissä merkittäviä eroja heidän kustannusprofiilissaan. Into kirjallisuus ja Vastapaino olivat otantaan valikoiduista kustantamoista parhaiten edustettuna aineistossa ja näyttävät siten profiloituvan tutkimukseen valikoiduista kustantamoista eniten yhteiskunta-aiheiseen tietokirjallisuuteen. Gaudeamus ja Vastapaino puolestaan näyttävät muihin otantaan valikoituihin kustantamoihin nähden profiloituvan tiedekustantamoiksi yliopisto-opettajiin ja tutkijoihin painottuvan kirjoittajankuntansa kautta. Myös yleiskustantamoissa yliopisto-opettaja tai tutkija oli kirjoittajan tyypillisin toimenkuva, mutta kyseinen toimenkuvan ei ollut läheskään yhtä ylivoimaisesti edustettu yleiskustantamoissa kuin tiedekustantamoissa.

Myös aihealueiden esiintyvyydessä aineistossa oli suuria eroja. Aihealuista ylivoimaisesti suosituin oli historia. Historiaan usein limittyvistä aiheista etenkin elämäkerrat olivat suosittuja. Näiden rinnalla suosituiksi aiheiksi nousivat useat ajattomat ja laaja-alaiset aiheet, kuten terveys, filosofia, talous sekä ulkomaat. Ulkomaista erityisesti Venäjä erottui suosittuna aiheena muihin ulkovaltoihin nähden. Ajattomien ja laaja-alaisen aiheiden rinnalla yhteiskunnallisten tietokirjojen aiheissa näkyivät ajankohtaiset tarkkarajaisemmat ilmiöt, kuten valeutiset, äärioikeisto ja maahanmuutto. Kunnat, EU ja Eurooppa sekä oikeus erottuivat vähiten julkaistuina aihealueina ja näitä aihealueita koskevaa kirjallisuutta varsinkin yleiskustantamot julkaisivat vähän. Käännöskirjallisuutta oli aineiston kirjoista kaikkiaan 22 prosenttia.

Yhteiskunta-aiheista kirjoittava tietokirjailija on tämän tutkimuksen perusteella todennäköisimmin päätoimiselta alaltaan tutkija tai yliopisto-opettaja. Noin puolet kirjoista oli tutkijoiden ja yliopisto-

opettajien kirjoittamia. Toiseksi yleisin toimenkuva oli julkaisu-, toimitus- ja viestintäala, jota edusti noin viidennes kirjoittajista. Vaikka tutkija tai yliopisto-opettaja oli kirjailijan yleisin toimiala sekä mies- että naiskirjoittajilla, naiskirjoittajat olivat suhteellisesti heikommin edustettuna tutkijoiden ja yliopisto-opettajien kategoriassa ja suhteellisesti vahvemmin edustettuina julkaisu-, toimitus- ja viestintäalalla.

Tutkimuksen perusteella kaupallisten kustantamoiden julkaisemaa yhteiskunnallista tietokirjallisuutta kirjoittavat pääasiallisesti miehet. Yhteiskunnallisen tietokirjan kirjoittaja oli mies 58:ssa prosentissa aineistoon valikoituneista kirjoista. Naisten vastaava osuus kirjoittajista oli 26 prosenttia ja mies- sekä naiskirjoittajien osuus 16 prosenttia. Miesten ja naisten edustus vaihteli merkittävästi myös aihealueiden sisällä. Miehet suosivat aiheina historiaa, taloutta, filosofiaa ja elämäkertoja. Naiset suosivat aiheina seksuaalisuutta ja sukupuolta, ulkomaita, mutta myös historiaa ja taloutta. Naiset suosivat historiaa ja taloutta aiheina kuitenkin vähemmän kuin miehet. Miehet korostuivat suurempaan edustukseensa nähden teknologia ja luonnontiede-, filosofia- sekä elämäkertaihteisessä yhteiskunnallisessa tietokirjallisuudessa. Vastaavasti naiset korostuivat vähempään edustukseensa nähden seksuaalisuus ja sukupuoli, rikollisuus ja korruptio, ulkomaat sekä tasa-arvo ja tuloero -aihteisessä yhteiskunnallisessa tietokirjallisuudessa.

Tutkielman tuloksiin on vaikuttanut merkittävästi tutkielmassa käytetty menetelmä, joten menetelmän kriittinen arvioimen johtopäätösten yhteydessä, on paikallaan. Käytetty menetelmä vaikutti erityisen paljon siihen, minkä aiheiset kirjat hyväksyttiin osaksi aineistoa. Aineistossa on mukana paljon kirjoja, jotka eivät kirjastoluokituksensa perusteella asettuisi ensisijaisesti yhteiskunnallisen tietokirjallisuuden kategoriaan. Yhtenä menetelmän puutteena voidaankin nähdä sen tapa arvottaa kaikki yhteiskunnallisia teemoja sisältävät kirjat yhtäläisesti yhteiskunnallisiksi, vaikka tosiasiaa osa kirjoista käsitteli kokonaisuudessaan yhteiskunnallista aihetta osan käsitellessä yhteiskunnallista teemaa vain joissakin kirjan osioissa ja luvuissa. Erityisesti seksuaalisuutta ja sukupuolta, pedagogiikkaa sekä taidetta ja kulttuuria käsittelevät kirjat käsitelivät yhteiskuntaa aihealueensa yhtenä aspektina muun kirjan käsitellessä saman ilmiön muita ulottuvuuksia.

Laajemman tutkielman puitteissa nykyisen otannan rinnalle olisi voitu ottaa rinnakkaisotanta, jossa olisi huomioitu aineistoon valikoituneista kirjoista ainoastaan ne, joiden kirjastoluokitus oli politiikka ja kansantalous, sosiologia ja tilastotiede tai oikeus ja julkinen hallinto. Rinnakkaisotannalla olisin voinut verrata, kuinka sukupuolijakauma ja toimenkuvien esiintyvyydet muuttuvat, kun yhteiskunnallisen tietokirjallisuuden rajausta asetetaan tutkielman rajausta tiukemmaksi. Tällainen

rinnakkaisotanta olisi kaventanut merkittävästi kirjojen aihekategorioiden määriä ja talous olisi todennäköisesti noussut suosituimmaksi yksittäiseksi aihealueeksi historian tilalle.

Käytetyllä menetelmällä oli toisaalta myös vahvuutensa. Se täytti kohtuullisen hyvin alkuperäisen tarkoituksensa havainnoida yhteiskunnallisia teemoja ja kannanottoja laaja-alaisesti suomenkielisessä yleisessä tietokirjallisuudesta. Aineistoa kerätessä havaitsin, että yhteiskuntaa kommentoidaan myös muissa kuin kirjastojen ja kustantamoiden yhteiskunta-aiheisiksi luokittelemisissa teoksissa. Käytetty menetelmä pystyi huomioimaan nämä teokset ja antamaan kapeaa luokitusta kattavamman kuvan siitä, miten suomenkielinen tietokirjallisuus kommentoi yhteiskuntaamme. Tutkielman tuloksena oli laaja lista erilaisia aiheita ja teemoja, joita suomalainen tietokirjallisuus kommentoi yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Kiinnostava jatkotutkimuskysymys voisi olla, millä perusteilla varsinkin yhteiskunnalliseen tietokirjallisuuteen profiloituvat kustantamot valikoivat julkaistavaksi päätyvät yhteiskunnalliset tietokirjat ja mitkä aihealueet näyttäytyvät kustantamoille tärkeinä sekä kannattavina kustantaa.

LÄHTEET

Primääriaineisto

Aalto-Heinilä, Maija & Visa Kurki (2019). *Mitä oikeudet ovat*. Helsinki: Gaudeamus.

Aaltola, Elisa & Birgitta Wahlberg (2020). *Me ja muut eläimet: Uusi maailmanjärjestys*. Tampere: Vastapaino.

Hall, Stuart (2019). *Mitä on tekeillä: esseitä vallasta, uusliberalismista ja monikulttuurisuudesta*. Tampere: Vastapaino.

Itani, Sami & Janne Tienari (2020). *Huipulle uusin eväin: urheilu ja johtaminen 2020-luvulla*. Helsinki: Otava.

Hobsbawn, Eric (2019). *Kuinka muuttaa maailmaa: Kriittisiä esseitä Marxista*. Tampere: Vastapaino.

Isikoff, Michael & David Corn (2019). *Venäläinen ruletti*. Jyväskylä: Atena.

Macintyre, Ben (2020). *Vakooja ja petturi*. Jyväskylä: Atena.

Mäkelä, Maria, Samuli Björninen, Ville Hämäläinen, Laura Karttunen, Matias Nurminen, Juha Raipola & Tytti Rantanen (2020). *Kertomuksen vaarat: Kriittisiä ääniä tarinataloudessa*. Tampere: Vastapaino.

Mehr, Marissa (2019). *Burleskikirja: Johdatus liioittelun taiteeseen*. Helsinki: Kosmos.

Nousiainen, Susi (2020). *Sukupuoleen katsomatta: kuinka kohdata moninaisuus*. Jyväskylä: Atena

Purokuru, Pontus & Veikka Lahtinen (2020). *Mikä liberalismia vaivaa?* Helsinki: Kosmos.

Stiglitz, Joseph E. (). *Euro – Voiko Eurooppa selvitä hengissä yhteisestä valuutasta?* Helsinki: Into.

Särkikoski, Tuomo, Tuuli Turja & Jaana Parviainen (2020). *Robotin hoiviin?: Yhteiskuntatieteen ja filosofian näkökulmia palvelurobotiikkaan*. Vastapaino: Tampere.

Troitski, Artemi (2019). *Vastarintaa Venäjällä: Puškinista pussy riotiin*. Helsinki: Into kirjallisuus.

Sekundaariaineisto

Alma Talent (2021). *Lakimiesliiton Kustannus*. Haettu: <https://shop.almatalent.fi/lakimiesliiton-kustannus> (luettu 21.6 2021)

Ekholm, Kai & Yrjö Repo (2010). *Kirja tienhaarassa vuonna 2020*. Helsinki: Gaudeamus.

Frilander, Jenni (2016). ''Professoreista alle kolmannes naisia: katso naistutkijoiden neuvot nuorille – video.'' Yle, 8.3.2016. Uutinen.

- Grönlund, Mikko (2019). *Mitä tietokirjailija tienaa? Tietokirjailijoiden taloudellinen asema Suomessa vuonna 2018*. Haettu: <https://www.suomentietokirjailijat.fi/medialle/julkaisut/tutkimukset/jasenkyselyt.html> (Luettu: 20.4.2021)
- Herkman, Juha & Eliisa Vainikka (2012). *Lukemisen tavat: lukeminen sosiaalisen median aikakaudella*. Tampere: Tampere University Press.
- Hiidenmaa, Pirjo (2017a). ”Mitä on tietokirjallisuus ja miksi se on kiehtova osa kulttuuria?”. Teoksessa Hiidenmaa, Pirjo (Toim.), *T niin kuin tietokirjallisuus*, 9–21. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Hiidenmaa, Pirjo (2017b). ”T niin kuin tietokirjallisuus: aiheet, lajit ja luokitukset”. Teoksessa Hiidenmaa, Pirjo (Toim.), *T niin kuin tietokirjallisuus*, 51–78. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Kansalliskirjasto (2021). *Julkaisutilasto Kirjat 2000-*. Haettu: <https://www.kansalliskirjasto.fi/fi/julkaisu-ja-kartuntatilastot> (Luettu 20.4 2021).
- Löytty, Tommi (2019). *Essee – tietotekstiä kaunokirjallisin keinoin?* Teoksessa Ruuska, Helena & Markku Löytönen (toim.), *Tutkimuskohteena tietokirja*, 81–94. Helsinki: Unigrafia
- Mäntynen, Anne (2019). *Tietoa suomeksi. Mitä kääntäjät ajattelevat tietokirjallisuuden suomentamisesta?* Teoksessa Ruuska, Helena & Markku Löytönen (toim.), *Tutkimuskohteena tietokirja*, 53–67. Helsinki: Unigrafia.
- NEA (2015). *A decade of arts engagement: findings from the survey of public participation in the arts, 2002–2012*. Haettu: <https://www.arts.gov/impact/research/publications/decade-arts-engagement-findings-survey-public-participation-arts-2002-2012> (luettu 21.6.2021).
- Pietiäinen, Jukka-Pekka (2014). *Kirja-alalla kuohuu*. Teoksessa Inkinen, Tommi., Markku Löytönen & Anne Rutanen (toim.), *Kirja muuttuvassa tietoympäristössä*, 35–46. Porvoo: Kirjoittajat ja Suomen tietokirjailijat ry.
- Ruostetsaari, Ilkka (2014). *Vallan sisäpiirissä*. Tampere: Vastapaino.
- Ruuska, Helena (2019). *Mitä tietokirjallisuus on?* Teoksessa Ruuska, Helena & Markku Löytönen (toim.), *Tutkimuskohteena tietokirja*, 7–12. Helsinki: Unigrafia.
- Savon Sanomat (2019). ”Tietokirja myy, mutta kärki on kapea – Suomessa kustannetaan yhä valtava määrä tietokirjallisuutta.” *Savon sanomat*, 26.12.2019. Uutinen.
- Taloustutkimus Oy, Kirjakauppaliitto & Suomen Kustannusyhdistys (2019). *Suomi lukee - ja ostaa kirjoja*. Haettu: <https://kirjakauppaliitto.fi/wp-content/uploads/2019/05/Suomi-lukee-tutkimus-julk.-7.5.2019-1.pdf> (Luettu: 21.4 2021).

Tietokirjailijat ry (2021a). *Mikä on tietoteos*. Haettu:

<https://www.suomentietokirjailijat.fi/kirjailijalle/jaseneksiliittyminen/mika-on-tietoteos.html> (luettu 18.2 2021).

Tietokirjailijat ry (2021b). *Tietokirjallisuuden lajit*. Haettu:

<https://www.suomentietokirjailijat.fi/kirjailijalle/jaseneksiliittyminen/tietokirjallisuuden-lajit.html> (luettu 18.2 2021).

Tilastokeskus (2021). *Yliopistotutkintojen määrä jatkoi kasvuaan*. Helsinki: Tilastokeskus. Haettu:

https://www.tilastokeskus.fi/til/opiskt/2020/opiskt_2020_2021-05-12_tie_003_fi.html (luettu 21.6. 2021).

Tilastokeskus (2021). *Kirjojen lukeminen lisääntynyt – luettujen kirjojen määrä pienentynyt*.

Helsinki: Tilastokeskus. Haettu: http://www.stat.fi/til/vpa/2017/03/vpa_2017_03_2019-04-25_kat_001_fi.html (luettu 9.4.2021).

Tilastokeskus (15.6 2007). *Suomalaiset luottavat klassikoihin*. Helsinki: Tilastokeskus Haettu:

https://www.stat.fi/artikkelit/2007/art_2007-06-15_004.html?s=0 (luettu 18.2 2021).

Wallenius, Tommi J. (2018). *Faktahommissa Suomen tietokirjailijat ry:n jäsentutkimus 2018*.

Haettu: <https://www.suomentietokirjailijat.fi/medialle/julkaisut/tutkimukset/jasenkyselyt.html> (luettu 20.4.2021).